

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2022

Radovan Šmajda

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Podnikové archivy významných pardubických podniků

Bakalářská práce

Autor: Radovan Šmajda
Studijní program: Technická podpora humanitních věd
Studijní obor: Počítačová podpora v archivnictví
Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Martin Landsmann

Hradec Králové, 2022

Zadání bakalářské práce

Autor: Radovan Šmajda

Studium: F18BK0035

Studijní program: B3928 Technická podpora humanitních věd

Studijní obor: Počítačová podpora v archivnictví

Název bakalářské práce: Podnikové archivy významných pardubických podniků

Název bakalářské práce AJ: Business archives of important Pardubice companies

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

1. Postavení podnikových archivů v Československu
2. Historie podnikání v Pardubicích
3. Významné pardubické podniky a jejich podnikové archivy

SULITKOVÁ, Ludmila. Archivnictví a spisová služba. Vydání první. Ústí nad Labem ISBN 978-80-7561-027-0.

BOROVEC, Petr. Historie a současnost podnikání na Pardubicku. Žehušice: Městské knihy, 2007. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 978-80-86699-47-9.

DOLEŽALOVÁ, Věra. Pardubice - město průmyslu. Pardubice: [nakladatel není známý], [2017?].

Ze zákona:

- 153/1956 Ú.l.
- 96/1972 Sb.
- 118/1974 Sb.
- 499/2004 Sb.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martin Landsmann

Oponent: Mgr. et Mgr. Josef Kindl

Datum zadání závěrečné práce: 21.12.2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně. Veškeré použité podklady, ze kterých jsem čerpal informace, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a citovány v textu podle normy ČSN ISO 690.

V Sezemicích dne 27. 04. 2022

Radovan Šmajda

Poděkování

Děkuji panu magistru Martinu Landsmannovi za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Anotace

ŠMAJDA, Radovan. *Podnikové archivy významných pardubických podniků*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2022, 60 s. Bakalářská práce.

Cílem této práce je zkoumat a popsat postavení podnikových archivů významných pardubických podniků, popsat historii podnikání v Pardubicích, vznik a vývoj významných pardubických podniků, popsat jejich charakteristiku a vliv na oblast Pardubického kraje. Práce bude zaměřená na detailní rozbor historického vývoje vybraných podniků, rozbor vzniku a vývoje daných podnikových spisoven a archivů. Hlavní přínos práce spočívá v analýze fungování archivů v historicky významných pardubických podnicích.

Klíčová slova:

Tesla Pardubice, Telegrafia, Paramo Pardubice, Fantovy závody, podnikové archivnictví, pardubický průmysl

Annotation

ŠMAJDA, Radovan. *Business archives of the important Pardubice companies*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2022, 60 pp. Bachelor Thesis.

The aim of this work is to examine and describe the position of business archives of major Pardubice companies, to describe the history of business in Pardubice, to describe the origin and development of major Pardubice companies, to describe their characteristics and impact on the Pardubice region. The work will focus on a detailed analysis of the historical development of selected companies, an analysis of the origin and development of the companies and archives. The main contribution of the work lies in the analysis of the functioning of archives in historically important Pardubice companies.

Keywords:

Tesla Pardubice, Telegrafia, Paramo Pardubice, Fantovy závody, corporate archiving, industry in the Pardubice

Obsah

Seznam použitých zkratk, značek a termínů:	9
1 Úvod	10
2 Průzkum a zmapování historického vývoje průmyslu v Pardubicích.....	12
2.1 Důležité faktory vzniku a rozvoje průmyslu na Pardubicku.....	12
2.2 Historie právních úprav formujících pardubické podnikové archivy	15
3 Tesla Pardubice.....	20
3.1 Vznik a vývoj podniku Tesla Pardubice	20
3.2 Podnikový archiv Tesla Pardubice.....	24
3.3 Spisová a skartační služba Tesla Pardubice 1970 a 1973	26
3.4 Spisový a skartační řád Tesla Pardubice 1970.....	27
3.5 Spisový a skartační řád Tesla Pardubice 1973	28
3.6 Srovnání spisových a skartačních řádů Tesla Pardubice.....	31
3.7 Skartační řízení podniku Tesla Pardubice.....	31
3.8 Zpracování archiválií v podniku Tesla Pardubice.....	32
4 Paramo Pardubice a.s.....	36
4.1 Vznik a vývoj podniku Paramo Pardubice.....	36
4.2 Podnikový archiv Paramo Pardubice	39
4.3 Spisová a skartační služba Parama z let 1975 a 1976	42
4.4 Srovnání spisových a skartačních řádů podniku Paramo.....	50
4.5 Skartační řízení podniku Paramo	50
4.6 Zpracování archiválií v podniku Paramo Pardubice	52
5 Srovnání vedení spisové služby a archivů sledovaných podniků.....	54
6 Závěr	55
7 Zdroje.....	60
8 Seznam grafů	63

Seznam použitých zkratk, značek a termínů:

A – dokumenty vybrané za archiválie

AF – archivní fond

AOHK – Archivní oddělení Hradec Králové

a.s. – Akciová společnost

bm – běžný metr

ČSN – Česká technická norma, Československá státní norma

ČSR – Československá republika

ČSSR – Československá socialistická republika

FMV – Federální ministerstvo vnitra

GŘ – generální ředitelství

inv. č. – inventární číslo

kt. – karton

MV – Ministerstvo vnitra

s. – strana

S – dokumenty na skart, fyzická likvidace dokumentů

Sb. – Sbíрка zákonů

SOAHK – Státní oblastní archiv v Hradci Králové

s.p. – státní podnik

Ú. l. – Úřední list

V – dokumenty na výběr archiválií

vl. – vládnvyhl. – vyhláška

1 Úvod

Průmysl v Pardubicích zažívá v několika posledních letech rychle stoupající tendenci. Hlavní složky pardubického průmyslu tvoří elektrotechnický a chemický průmysl. Jeho vznik a vývoj byl zaznamenáván na území Československa a potažmo i v pardubických podnicích teprve po druhé světové válce. Hlavní funkci v tomto směru začaly plnit podnikové spisovny a podnikové archivy. Důležitým prvkem byla norma ČSN 1411-1949 Spisový a archivní řád pro podniky, která byla vydaná teprve v roce 1949. Od tohoto období se začaly v pardubických průmyslových podnicích vytvářet podmínky pro vznik podnikových archivů.

V praktické části se budu zabývat zkoumáním jejich vzniku a fungování jak v rámci daných podniků, tak v rámci spolupráce s nadřízeným orgánem, tj. státním archivem v Zámrsku.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zaměření na fungování a vývoj archivů významných pardubických průmyslových podniků, pochopit a popsat vznik a rozvoj pardubického průmyslu.

Obsahem práce bude popsat základní historická fakta o vzniku podnikání v Pardubicích, o historicky důležitých průmyslových podnicích, které stály a stojí za současnou situací vysoké technické úrovně a rychlého rozvoje v Pardubicích. Hospodářský vývoj pardubického průmyslu bude přiblížen na základě zkoumání historicky významných podniků a popisu historických legislativních kroků, které se podílely na formování průmyslu. Popsány budou vývoj legislativy v archivnictví a nástroje, které se v podnikovém archivnictví používaly.

Metodika mé práce byla založena na principu práce s odbornou literaturou a archivními materiály pro hlavní podchycení praktické a badatelské činnosti. Důvodem mého výběru podniků v této části práce byly tři podmínky.

První podmínkou výběru byla historická významnost podniku, druhou byl podnik se zřízeným podnikovým archivem a třetí podmínkou byl dostatek materiálů k bádání. Hlavními prvky této části práce je popsat historický vývoj významných pardubických podniků, prezentovat fungování jejich podnikových archivů se zaměřením na uplatňování norem a předpisů v daném období.

Vzhledem k tomu, že v současnosti převládá v Pardubicích elektrotechnický a chemický průmysl, zvolil jsem si dva primární podniky, které stály za zrodem současné situace, a to Teslu Pardubice a Paramo Pardubice.

Tesla měla řádně zavedenou jak spisovnu, tak podnikový archiv, přičemž dané sekce byly velice kvalitně vedeny.

Druhým historicky důležitým podnikem je Paramo, jež mělo také svoji spisovnu i podnikový archiv.

Kvalita materiálu zůstala přes veškeré problémy, jimiž si podnik prošel, na vysoké úrovni, stejně se dá mluvit o vedení podnikového archivu.

V obou případech probíhala úzká spolupráce se Státním oblastním archivem v Zámrsku, který schvaloval plány o spisové, archivní a skartační činnosti.

V těchto podnicích probíhaly pravidelné kontroly státního archivu, který vydával stanoviska a doporučení ke zlepšení podnikové archivní činnosti.

Materiály obou podniků jsem zpracovával v Archivním oddělení Hradec Králové.

Základní pomůckou pro popis historického vývoje Tesly Pardubice bylo vývojové schéma, které osobně považuji za velice cenný dokument vzhledem ke skutečnosti, že bylo značně obtížné najít takto podrobně a rozsáhle rozepsanou historii podniku. V případě podniku Paramo Pardubice byla historická část detailně a obšírně rozepsána ve dvou inventářích a také v několika dalších publikacích, což na rozdíl od Tesly značně usnadňovalo historický průřez.

Dalším zpracovaným materiálem byly dokumenty k činnosti podnikových spisoven a archivů. Jednalo se především o spisové a skartační řady, spisové a skartační plány, roční výkazy, dokumenty o skartacích, předávací protokoly a záznamy z auditů Státním oblastním archivem v Zámrsku.

2 Průzkum a zmapování historického vývoje průmyslu v Pardubicích

Pro detailní zmapování historického vývoje pardubického průmyslu jsem ve své práci popsal jednotlivé faktory, které ho výrazně ovlivnily a formovaly až do současnosti. Hlavním cílem této části mé práce je poukázat na provázanost osídlení dané lokality, energetické soběstačnosti, dopravní infrastruktury a neméně podstatného vzdělání, bez něhož by na Pardubicku nebylo možné vybudovat silnou ekonomickou lokalitu v oblasti chemického a následně elektrotechnického průmyslu.

Pro Pardubice bylo výrazným specifickým, že byly především obchodním centrem a moderní průmyslové dějiny začaly psát až po založení Fantových závodů, tj. dnešního Parama. Paramo vytvořilo prostor, kde se formovala základna odborníků na chemický průmysl. Po první světové válce Paramo oslabilo svou ekonomickou činnost, přesto značná část odborníků pokračovala ve své činnosti v nově vzniklém podniku Explosia, tj. dnešní Synthesia. Odborníci, kteří se koncentrovali za druhé světové války v Explosii, položili základy dnešní pardubické univerzity. Druhým významným podnikem v rozmachu pardubického průmyslu byl podnik Telegrafia, tj. později Tesla Pardubice, jelikož na základech tohoto podniku, jak v praktické části poukážu, vznikly dnešní moderní elektrotechnické podniky.

2.1 Důležité faktory vzniku a rozvoje průmyslu na Pardubicku

Pro vybudování silné ekonomické oblasti je potřeba splnit několik ekonomicky závislých podmínek, jako jsou dostatečná dopravní infrastruktura, energetická soběstačnost nebo školství, které zajistí dostatek odborné pracovní síly.

Za rychlým hospodářským růstem Pardubic ve druhé polovině 19. století stála především dostatečná hustota železniční sítě.

Vedením úseku výstavby mezi Prahou a Pardubicemi byl pověřen inženýr Jan Perner a v září 1845 započala na dané trati pravidelná doprava.¹

¹ BOROVEC, Petr. *Historie a současnost podnikání na Pardubicku*. Žehušice: Městské knihy, 2007. ISBN 978-80-86699-47-9, s. 33–35.

Následovalo zavedení první státní autobusové linky. Tato doprava byla provázána s jízdním řádem rychlíků.

Dne 1. 4. 1950 vznikl Dopravní podnik města Pardubic a o měsíc později byla zahájena městská hromadná doprava.²

Tímto vznikly ideální podmínky pro přísun materiálů, export hotových produktů a v neposlední řadě se velmi usnadnilo cestování za prací.

Dalším důležitým faktorem byla výstavba elektrárny, která započala v roce 1904 a o rok později zahájila svůj provoz. Zajímavostí je, že než později zahájila napájení podniků, prvně napájela pouze městské veřejné osvětlení v Pardubicích.³

Významným faktorem v podnikání byl na přelomu 19. a 20. století vynález telefonu. Nejstarší pardubická ústředna byla zřízena již v roce 1895. Což přispělo k rychlejšímu vyřízení mezipodnikových poptávek. Na podnikání v Pardubicích to mělo ještě další vliv, a to především ten, že telefonní ústředny byly vyvíjené a vyráběné v místním podniku.⁴

Výrazný vliv na rozvoj pardubického průmyslu a potažmo na počátky získávání odbornosti, mělo také otevření obchodní školy v roce 1. 3. 1882.

V této době byly Pardubice především obchodním centrem bez výrazného průmyslového zázemí.

Posun nastal v roce 1897 kdy byla zavedena povinná školní docházka, a to pro všechny učně. Zájem o studium projevíly i ženy z domácností, a proto byly nejdříve zavedené jednoleté kursy.

Mezi profilové předměty patřily: matematika, účetnictví, česká korespondence, obchodní nauka nebo směnečná nauka.

Mezi neprofilové předměty patřily: těsnopis, psaní na stroji a německá konverzace. V roce 1916 se z jednoletého studia stalo dvouleté.

² BOROVEC, Petr. *Historie a současnost podnikání na Pardubicku*. Žehušice: Městské knihy, 2007. ISBN 978-80-86699-47-9, s. 36–38.

³ Tamtéž, s. 40–41.

⁴ Tamtéž, s. 41.

Škola byla na vysoké úrovni, což později s přírůstkem obyvatelstva a vyššími nároky na vzdělání vedlo k tomu, že se z obchodní školy stala v roce 1938 obchodní akademie, která měla již čtyři ročníky.

Smutnou stopu zde zanechala druhá světová válka, během níž bylo mnoho studentů z rasových důvodů pronásledováno, většina z nich zahynula v koncentračních táborech. Po druhé světové válce se v Pardubicích začal radikálním tempem rozvíjet chemický a elektrotechnický průmysl, na což reagovalo i školství.⁵

V roce 1946 vznikla Střední průmyslová škola chemická Pardubice. Nejdříve začínala s dvouletými obory. Zpočátku byla součástí školy potravinářské technologie. Až rok 1953 přinesl její osamostatnění, což se ukázalo jako výrazná komplikace, jelikož škola neměla vlastní prostory a již v roce 1955 hrozilo její zrušení ministerstvem školství. Tlak veřejnosti a průmyslu napomohl k jejímu zachování a od roku 1960 jí byly přiděleny i vlastní prostory.⁶

Krátce po vzniku Střední průmyslové školy chemické vznikla také vysoká škola chemická, a to v roce 1950. Významným přínosem byla značná koncentrace vědců a odborníků během druhé světové války, kdy byly uzavřené vysoké školy. Právě oni pracovali na založení vysoké školy, což se povedlo.⁷

Vzdělání v elektrotechnickém oboru můžeme zařadit do roku 1951, kdy vznikla Střední průmyslová škola elektrotechnická Pardubice. Vysokoškolské vzdělávání zajišťovala vysoká škola chemická od roku 1953 pod názvem Vysoká škola chemicko-technologická. Samostatná Fakulta elektrotechniky a informatiky, jak ji známe dnes, je relativně nedávná minulost vzhledem k tomu, že vznikla v roce 2008. Od roku 2001 se jednalo o Ústav elektrotechniky a informatiky.⁸

Vliv na současný pardubický průmysl měla také populační exploze. Na počátku 19. století Pardubice neměly žádný velký průmyslový podnik. V roce 1801 žilo v Pardubicích 3164 obyvatel, 759 rodin, které žily ve 373 domech.

⁵ BOROVEC, Petr. *Historie a současnost podnikání na Pardubicku*. Žehušice: Městské knihy, 2007. ISBN 978-80-86699-47-9, s. 48–49.

⁶ STŘEDNÍ PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA CHEMICKÁ PARDUBICE. *Historie školy*. *Spsch.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-03-03]. Dostupné z: <https://www.spsch.cz/informace-o-skole/historie-skoly/>

⁷ FAKULTA CHEMICKO-TECHNOLOGICKÁ UNIVERZITY PARDUBICE. *Historie fakulty*. *Fcht.upce.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://fcht.upce.cz/fcht/fakulta/o-fakulte/historie.html>

⁸ FAKULTA ELEKTROTECHNIKY A INFORMATIKY UNIVERZITY PARDUBICE. *Historie*. *Fei.upce.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://fei.upce.cz/fei/fakulta/ofakulte.html>

Velkou část Pardubicka tvořil venkov, který se po reformách Marie Terezie a Josefa II., tj. rabním systémem, začal společně s městem rozrůstat.

Další významný rozvoj nastal po druhé světové válce a následném znárodnění. Pardubický průmysl se od konce války do počátku 70. let rozrostl 14krát.⁹

2.2 Historie právních úprav formujících pardubické podnikové archivy

V této části práce jsem se zabíral odkazy na zákony, vyhlášky a normy, které formovaly ve vybraných podnicích spisovou a archivní službu.

V roce 1949 byla vydaná norma ČSN 1411-1949 Spisový a archivní řád pro podniky a druhá norma ČSN 1412-1949 Spisový plán pro podniky. Spisový plán však nejdříve vycházel z desetinného třídění, což znamenalo, že se písemnosti roztřídily podle hesel a každému heslu byla přiřazena desetinná číselná soustava. Činnost podniků se následně dělila do deseti tříd, každá třída měla deset podtříd a každá podtřída měla deset řad, které se mohly stejným systémem členit dál. Každá část byla označovaná jako jednotlivý soubor, který označoval agendu, tzv. věcnou skupinu. Seznam takového uspořádání tvořil spisový plán. Několikamístné desetinné znaky zároveň plnily funkci spisových značek.

Spisový řád zajišťovaly vnitřní instrukce popisující výkon spisové služby.

„Jednalo se především o rozdělení spisové služby na devět dodnes zachovaných skupin úkolů. Jedná se o příjem písemnosti, třídění a označování písemnosti, zapisování, oběh, vyřizování, podepisování, odesílání, ukládání a vytřídování neboli skartaci.“¹⁰

Kromě samotného spisového plánu obsahoval také skartační plán. Mezi průkopníky tohoto systému desetinné číselné soustavy patřil především Ladislav Svatuška, který se na tvorbě daných norem spolupodílel.¹¹

⁹ BOROVEC, Petr. *Historie a současnost podnikání na Pardubicku*. Žehušice: Městské knihy, 2007. ISBN 978-80-86699-47-9, s. 50–51.

¹⁰ ČSN 1411–1949. *Spisový a archivní řád pro podniky*. Praha: Československá společnost normalizační, 1949, s. 5.

¹¹ ČSN 1411–1949. *Spisový a archivní řád pro podniky*. Praha: Československá společnost normalizační, 1949. *Metodický pokyn č. 2/2017 k archivnímu zpracování fondů typu „Průmyslové podniky“*. Praha: MV ČR, 2017, čj. MV- 76968-1/AS-2017.

Druhým důležitým legislativním krokem k formování archivnictví byla vyhláška Ministerstva vnitra č. 62/1953, jež zahrnovala.

Zásady vyřazování (skartaci) písemností.

Znění vyhlášky bylo následné:

„Ministerstvo vnitra vyhláší usnesení vlády o zásadách pro vyřazování (skartaci) písemností ze spisoven a registratur ústředních úřadů, národních výborů, soudů a jiných státních orgánů a jejich zařízení, národních a komunálních podniků, jakož i socialistických právnických osob.“¹²

Na základě této vyhlášky byly vydávány skartační směrnice včetně skartačního plánu. Hned první odstavec bodu 1 uvádí urychlený proces skartace dokumentů, které vznikly před rokem 1945, a to následně:

„V zásadě je možno vyřadit všechny písemnosti vzniklé před 1. květnem 1945, na Slovensku před 29. srpnem 1944, s výjimkami stanovenými v odst. 3 a 5 těchto zásad a v připojené příloze, popřípadě s dalšími výhradami, které budou vytčeny v bližších směrnících, vydaných podle odst. 9 těchto zásad.“¹³

Výjimka odst. 3. dovoľovala zanechat dokumenty pro běžnou administrativní činnost a výjimka odst. 5. dovoľovala zanechat pouze dokumenty důležité z hlediska politického, státního či historického, dále uvádí ponechat pro archivní úschovu, ve zkratce řečeno tzv. technicko-hospodářskou dokumentaci.

„Zásadní změnu v třídění dokumentů vytvořila také implementace povinnosti označování písemností skartačními znaky A, S, V a také povinnost zasílat skartační návrhy státním archivům.“¹⁴

¹² Vyhláška č. 62/1953 Sb., o zásadách pro vyřazování (skartaci) písemností.

¹³ Tamtéž, čl., bod 1.

¹⁴ Vyhláška č. 62/1953 Sb., o zásadách pro vyřazování (skartaci) písemností.

Oblast průmyslového archivnictví značně ovlivnilo jak vládní nařízení č. 29/1954 Sb., o archivnictví, tak vyhláška MV č. 153/1956, o archivech hospodářských a rozpočtových organizací, které ukládaly „*povinnost založit podnikové, případně sdružené podnikové archivy*“¹⁵.

Třetím významným krokem ve vývoji průmyslového archivnictví bylo vydání návodu pro podnikové archiváře v roce 1956.

Daný návod obsahoval všeobecné pokyny a informace pro archiváře. Konkrétně se jednalo o pracovní postup přebírání a zpracování písemností. Následně byly k návodu jako dodatek vydané směrnice o vedení evidence jednotného státního archivního fondu v archivech hospodářských a rozpočtových organizací.

V první polovině 70. let vzniklo několik zákonů, vyhlášek či nařízení, jež nepřimo, ale značně ovlivňovaly i fungování průmyslových archivů.

Jednalo se především o následující:

Zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství. Daný zákon upravoval a vymezoval způsob určení a ochrany státního tajemství. Šlo především o eliminaci vyzrazení a zneužití proti ústavnímu zřízení České a Slovenské Federativní Republiky a jejich zájmů. Co konkrétně bylo předmětem státního tajemství, upravuje daný zákon v § 2 odstavci 1 následně:

*„Státním tajemstvím se rozumí vše, co v důležitém zájmu Československé socialistické republiky, zejména v zájmu politickém, vojenském nebo hospodářském má zůstat utajeno před nepovolanou osobou.“*¹⁶

Daný zákon se podnikového archivnictví týkal především v přístupnosti materiálů. Zpřísnila se agenda pro přístup k archivním materiálům a bylo zapotřebí povolení oprávněnou osobou.

¹⁵ Nařízení vlády č. 29/1954 Sb., o archivnictví.

¹⁶ Zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství.

Nařízení vlády ČSSR č. 153/1971 Sb., o informační soustavě organizací. Nařízení stanovovalo zásady pro vytváření a využívání informační soustavy organizací.

Šlo především o zavedení povinnosti vedení účetnictví, statistiky a operativní evidence. Ve své podstatě šlo o rozpočtovou politiku, kterou musely povinně vést všechny státní hospodářské organizace.¹⁷

Dané podklady byly zpracovávány spisovou službou a dnes tvoří významný prvek archiválií průmyslových podniků.

Vyhláška Federálního ministerstva financí č. 154/1971 Sb., o účetní evidenci, upravovala vedení účetnictví ve všech socialistických a jiných organizacích. Odpovědnou osobou za řádné vedení byl vedoucí útvaru informační soustavy.

Vyhláška v oddílu II. definovala účetní doklady. V oddílu III. následně definovala způsob přezkušování účetních dokladů, což bylo hodnocení dokladů z hlediska formátu, správnosti údajů, rozsahu vedení, oprávněnosti pracovníků apod.¹⁸

Vyhláška MV ČSR č. 117/1974 Sb. – ustanovující kritéria pro posuzování písemností jako archiválií a podrobnosti skartačního řízení. Daná vyhláška byla dělená do čtyř oddílů a přílohy. První oddíl obsahoval kritéria pro posuzování písemností.

Zkoumala se kritéria historického, politického, kulturního či hospodářského významu. Daná kritéria dle §1 odstavce 1 této vyhlášky:

„(1) Pro posuzování toho, zda písemnosti mají vzhledem k svému významu historickému, politickému, hospodářskému nebo kulturnímu trvalou dokumentární hodnotu a jsou proto archiváliemi (§ 2 zákona), jsou rozhodující tato kritéria, popřípadě jen některá z nich: doba vzniku, obsah, původ a vnější znaky písemností.“¹⁹

Druhý oddíl této vyhlášky se zabíral skartačním řízením, jež bylo rozděleno do § 3–8. V § 3 byla obecná ustanovení, v § 4 skartační řády, § 5 skartační plány, § 6 archivní orgány, § 7 skartační návrhy, § 8 dohled na vyřazování písemností.

¹⁷ Nařízení vlády č. 153/1971 Sb., o informační soustavě organizací.

¹⁸ Vyhláška č. 154/1971 Sb., o účetnictví.

¹⁹ Vyhláška č. 117/1974 Sb., kterou se stanoví kritéria pro posuzování písemností jako archiválií a podrobnosti skartačního řízení, § 1.

Oddíl 3 se zabýval posuzováním písemnosti mimo skartační řízení. V tomto oddílu figurovaly především písemnosti organizací jiných než socialistických a tzv. jiné písemnosti, kam mohly patřit například písemnosti nalezené nebo jednoduše písemnosti nabídnuté archivu k převzetí do úschovy.

Oddíl 4 obsahoval závěrečná ustanovení, která obsahovala především zrušovací ustanovení, a to konkrétně zrušení vyhlášky Ministerstva vnitra č. 62/1953 Ú. I., o zásadách pro vyřazování.²⁰

Vyhláška MV ČSR č. 118/1974 Sb., o podnikových archivech, nařizovala povinnost správy podnikových archivů a také umožňovala vznik společných archivů. Nařízeno bylo dle § 1 této vyhlášky:

„(I) Organizace, která zřídila podnikový archiv (§ 23 odst. 1 a 2 zákona), je povinna archiv spravovat, tj. zajišťovat jeho činnost po stránce personální, finanční, materiálně technické a investiční, a všestranně rozvíjet jeho činnost.“²¹

Rozdělením Česka a Slovenska proběhlo několik úprav v zákonech a vyhláškách. Prvním důležitým zákonem tohoto období byl zákon č. 343/1992 Sb., o archivnictví. Daný zákon přinesl několik zásadních změn, mezi ty důležité patří například:

„V § 13 odst. 2 se slova „státní archivy“ nahrazují slovy „státní ústřední archiv a státní oblastní archivy“.“²²

Zásadní změnu pro podnikové archivy přinesl až zákon č. 499/2004 Sb., tj. zákon o archivní a spisové službě a o změně některých zákonů. Právě změna některých zákonů znamenala pro vyhlášku č. 118/1974 Sb., o podnikových archivech, definitivní konec pro značnou část podnikových archivů.

²⁰ Vyhláška č. 117/1974 Sb., kterou se stanoví kritéria pro posuzování písemností jako archiválií a podrobnosti skartačního řízení, § 3–8.

²¹ Vyhláška č. 118/1974 Sb., o podnikových archivech.

²² Zákon č. 343/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 97/1974 Sb., o archivnictví.

3 Tesla Pardubice

Tesla Pardubice reprezentuje elektrotechnickou část pardubického průmyslu. Prošla zajímavým vývojem jak po stránce ekonomické, tak po stránce vývoje podnikového archivnictví. Práce bývalých podnikových archivářů a jimi zpracované materiály mi umožnily nahlédnout do problematiky, s níž se potýkali.

3.1 Vznik a vývoj podniku Tesla Pardubice

Počátek podniku Tesla Pardubice můžeme zařadit do období 1919 až 1922, avšak tenkrát ještě pod názvem Telegrafia a.s.

Telegrafia a. s. vznikla po ustavení Československé republiky jako návaznost na to, že nový stát byl zcela bez slaboproudého průmyslu a bylo potřeba vybudovat telekomunikační síť.

Projektantem továrny byl ing. A. Čapek z firmy Bell Telephone Manuf. Company v Antverpách. První jednání proběhla v Praze koncem roku 1918 se zástupci Ministerstva pošt a telegrafů, tj. ministerským radou Šandorem a ředitelem Fatkem.

Na jaře 1919 došlo k dohodě s ministrem Stříbrným o založení akciové společnosti pro výrobu telefonů a telegrafů s 60% podílem státu. Do fúze bylo začleněno několik menších továren, a to v Roztocích u Prahy a Jablonném nad Orlicí.

Z nedostatečných kapacitních důvodů byl hledán další objekt. Tím se stala rozestavěná budova firmy Zeisl v Pardubicích, kterou 22. 2. 1922 zakoupila Telegrafia a.s.

Valná hromada Telegrafie rozhodla 11. 12. 1922 o přenesení sídla z Prahy do Pardubic.

Radiovýroba byla v Pardubicích zahájena 15. 10. 1924. Následně bylo požádáno o postavení antény a udělení koncese provozu radiostanice, což bylo 17. 2. 1925 schváleno.

Hlavní expanzní zájmové státy byly Bulharsko, Jugoslávie a Turecko.

V polovině 20. let byl zaveden automatický telefonní systém Rotara a licenci od Bell Telephone Manuf. Company v Antverpách převzala americká společnost International Standard Electric Corporation v New Yorku.

V této návaznosti bylo sídlo společnosti převedeno 21. 9. 1929 zpět do Prahy.

Slibný nový začátek poznamenala hospodářská krize počátkem 30. let, která znamenala prudký pokles produkce. Telegrafía se pokoušela čelit krizi přípravou vlastního systému telefonních ústředen Rotary pod označením 7 D a současně se snažila vybavit vlastní reléový automatický telefonní systém snížením schematického řešení rozsahu spojovacích polí. Tím vznikly vlastní patenty.²³

Po sérii produkce 30 druhů různých radiopřijímačů vybudovala Telegrafía vlastní obchodní síť.

V letech 1932 a 1933 začal vývoj a produkce vlastních elektronkových zesilovačů, dále byla rozšířena produkce kabelových a nemocničních signalizačních zařízení, protipožárních a poplachových zařízení.

V roce 1936 byl vyvinut a produkován nový automatický telefonní přístroj, který byl produkován až do roku 1952.

Od roku 1935 probíhal vývoj a od roku 1938 produkce vlastních automatických telefonních ústředen.

Po roce 1935 začala Telegrafía za účasti státu vybavovat Československou armádu telekomunikačními prostředky.

Další produktovou řadu tvořily bytové vodotěsné telefonní ústředny s klapkovým a žárovkovým návěstním, poplachová zařízení apod.

Následoval prudký pokles výroby, jenž trval až do roku 1939, tj. do období II. světové války.

Okupace znamenala pro telegrafii převzetí nucené výroby pro fm. Mjx a Genest A. C. Berlín a C. Lorenz A. G. Berlín.

Navázání spolupráce s C. Lorenz Berlín v roce 1939 znamenalo pro Telegrafii novou cestu ve vývoji a produkci malých vysílaček. Pro nedostatek prostorů montáže vysílaček byl pronajat od 1. 1. 1941 objekt Dr. Hermana U Kostelíčka.

²³ Státní oblastní archiv v Hradci Králové (dále SOAHK), Archivní oddělení Hradec Králové (dále AOHK), Archivní fond Tesla, s.p. Pardubice (dále AF Tesla Pardubice), III. etapa 1969-1975, karta (dále kt.) 14, inventární číslo (dále inv.č.) 48, Vývojové schéma, 1919–1969, s. 3–6.

V roce 1941 byla nařízená, firmou C. Lorenz, výroba radiopřijímačů, obrazovek a speciálních elektronek pro radary.

Pro firmu Mix a Genest Berlín vyráběla Telegrafia induktory a telefonní přístroje.

Z důvodu prudkého nárůstu objemu produkce si Telegrafia v letech 1940 a 1941 pronajala další objekty, tj. textilní továrnu Hybský, skladištní prostory u pivovaru Pardubice, továrnu na kopyta bratří Svobodů na Skřivánku, Autopavilon atd.

I v samotných prostorech na dvoře továrny byl postavený dvoupatrový trakt a další přízemní přístavky.²⁴

V květnu 1945 došlo k osvobození ČSR, což pro Telegrafii znamenalo, že se ujala opuštěných továren, dříve spadajících do německých Standardských společností jako Mix a Genest v Jaroměři a v Teplicích – Šanově, Wein v Pardubicích a Chrasti, podnik C. Lorenz ve Vrchlabí a firmu Leona v Sezemicích.

Dne 26. 6. 1945 navrhla podniková rada Ministerstvu průmyslu zřízení národní správy v Telegrafii a. s. podle § 2–6 dekretu prezidenta republiky z 19. 5. 1945. Dne 28. 10. 1945 byl vyhlášen dekret o znárodnění slaboproudého průmyslu. Dnem 31. 12. 1945 skončila národní správa Telegrafia a.s.

Vyhláškou č. 153 Ú. 1. 86 ze dne 18. 5. 1946 byl vyhlášen od 1. 1. 1946 podnik Tesla – slaboproudé a radiotechnické závody se sídlem v Praze, což znamenalo začlenění 31 podstav a 2 konfiskátu. V průběhu roku 1947 přibyly další 3 konfiskáty a v tzv. 2. kole znárodnění dalších 37 podstav a 6 konfiskátů.

Celkově bylo začleněno 81 subjektů.

Od roku 1946 se Tesla Pardubice primárně zaměřila na vývoj radiotechnické a elektrotechnické techniky. Rozvinula výrobu krystalů pro výrobu gramofonových přenosů a mikrofonů.

Dalším důležitým artiklem Tesly byla výroba měřicích přístrojů, přičemž produkce trvala až do roku 1961, než byla její výroba přesunuta do Tesly Brno.

²⁴ SOAHK, AOHK, AF Tesla Pardubice, III. etapa, 1969-1975, kt. 14, inv. č. 48, Vývojové schéma, 1919–1969, s. 7–8.

Vývoj a produkce radiopřijímačů trval od roku 1945 až do roku 1950, kdy se postupně přecházelo na výrobu gramorádií a hudebních skříní. Tento směr trval do roku 1958. Produkční prostory již nestačily kapacitně, a tak od roku 1948 probíhala další výstavba.

Dne 1. 1. 1950 se národní podnik Tesla Pardubice stala samostatným národním podnikem, podřízeným orgánu pro přesné strojírenství v Praze.

V roce 1949 byl Tesle Pardubice přidělen nový objekt Kokešov v Opočinku u Pardubic, kde byl umístěný od roku 1950 vývoj a vzorková výroba elektrotechnických zařízení. K Tesle byly v roce 1950 v rámci znárodnění přidělené další podniky, a to KOVO a MICA na Židově.

Rok 1951 představoval ekonomický růst vzhledem k vysoké poptávce po speciálních radiostanicích pro Československou armádu.

V roce 1954 došlo ke snížení vojenské výzbroje a tím nastalo výrazné omezení i plánovaného odběru těchto speciálních radiostanic.

Tato situace způsobila, že na základě rozhodnutí MVS byla do Tesly převáděna výroba televizních přijímačů.

V roce 1960 byl převzat další typ televizoru z Tesly Strašnice a po tomto období již pokračoval vlastní vývoj televizích přijímačů.

Dne 1. 1. 1957 byl Tesle Pardubice přidělen objekt Zámeček v Pardubicích.

V daném místě probíhala veškerá radiolokační výroba včetně konstrukcí a předvýroby.

V roce 1958 byla na daném místě vybudována velká montážní hala.

Tímto si Tesla Pardubice podřídila čtyři obory: televizní přijímače, magnetofony, radiostanice a radiolokátory.²⁵

²⁵ SOAHK, AOHK, AF Tesla Pardubice, III. etapa, 1969-1975, kt. 14, inv. č. 48, Vývojové schéma, 1919-1969, s. 7-8.

V roce 1961 přibyl ke zmíněným oborům pátý, a to vývoj a produkce počítačové techniky. Další novou kapitolou Tesly bylo v roce 1965 vytvoření oboru samočinných počítačů. Bylo zřízeno výpočetní středisko, pro které bylo v červnu 1966 významným počinem spuštění počítače MINSK 22.

V květnu 1968 byla uzavřena smlouva s francouzskou společností Bull-Paříž týkající se licence na výrobu digitálních počítačů Bull Gamma 140, které se následně staly součástí výrobního programu Tesly Pardubice.

„Vlastní vývojový ústav TESLY, tj. Ústav pro výzkum radiotechniky Opočíněk, založený v roce 1950, navrhl a zkonstruoval několik typových řad moderních letištních radarů kategorie PAR, SRE, říčních radarů a na konci 80. desátých let úspěšnou řadu kombinovaných radarových systémů RPL-4, RPL-5 pro vojenské využití. Vývoj pasivní radiolokace probíhal v mateřském podniku a byl zakončen vývojem legendární TAMARY.“²⁶

Podnik byl v roce 1993 zprivatizován a následným majitelem se stala firma HTT s. r. o. a podnik změnil svůj název na HTT Tesla Pardubice s. r. o. Vlivem rozpadu východního bloku a armádním úbytkem došlo ke stagnaci a špatným hospodářským výsledkům. To v důsledku způsobilo rozdělení Tesly na několik menších podniků.²⁷

3.2 Podnikový archiv Tesla Pardubice

Tesla Pardubice byl podnik, který vznikl z několika podniků sloučených v rámci znárodnění. Z toho vyplývá, že archiválie předchůdců jako například podniky Telegrafia, Rainberg, Mica a další jsou vedené separátně.

Samotný podnikový archiv Tesly Pardubice započal svou činnost po usnesení vlády ze dne 9. ledna 1951, přičemž dané usnesení vycházelo ze zájmu o zajištění archivního materiálu.

Spisový a archivní materiál vzniklý z činnosti provozu podniku byl považován za státní zájem.

²⁶ VAŇOUS, P. Z kdysi slavných fabrik zbyly ruiny. In: *Pardubický.denik.cz* [online]. 23. 10. 2019 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <https://pardubicky.denik.cz/z-regionu/z-kdysi-slavnych-fabrik-zbyly-ruiny-20191023.html>

²⁷ T-CZ. Historie společnosti. *Tcz.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <https://www.tcz.cz/o-spolecnosti/historie-spolecnosti/>

Podnik zavedl směrnice, které obsahovaly organizační zásady, což byly rozsáhle popsané definice podnikového archivu.

Archivářem mohl být pouze zaměstnanec, který byl schopen politicky i odborně zvládnout úkoly archivu.

Druhou částí podnikové směrnice byl archivní řád, který definoval postup přebírání spisového materiálu do archivu.

Třetí část podnikových směrnic tvořily skartační zásady, které určovaly, co je skartační řízení, kdo je odpovědný za návrh skartace, definovaly postup podnikového archiváře a podrobné pokyny při skartaci.

Další směrnice, které podnik implementoval v rámci spisové a archivní služby, byly č. 7304/52 z 3. 6. 1952 a směrnice č. 14 pro vyřazování / skartaci / písemností z 18. 7. 1953.

Předávání písemností do spisovny a podnikového archivu v podniku Tesla Pardubice odborně vypracovali podnikoví archiváři inž. Barák a V. Kučerová 15. března 1963, přičemž odkazovali na vyhlášku č. 153/56 Ú. 1. a vyhlášku č. 62/53 Ú. 1.

V úvodu podnikového předpisu vysvětlují účel jeho vzniku tím, že jde o sjednocení postupu při předávání písemností do spisovny, při skartaci a jejich archivaci v rámci celého podniku.

Daný podnikový předpis vymezoval pojmy spisovna a podnikový archiv, definoval práva a povinnosti archiváře, přičemž se kladl důraz především na bezpečné uložení a zabezpečení písemností tak, aby nepřišly do styku s nepovolanou osobou.

Při každém předání k úschově se strojově sepisoval protokol ve dvou kopiích. Originál zůstával archiváři a kopii archivář potvrdil a vrátil předávajícímu útvaru.

Protokoly musely obsahovat informace o předávajícím a přejímajícím útvaru, datum předání, soupis předávaných dokladů a razítko s podpisem vedoucího.

Podnikový předpis kladl důraz na to, aby materiály typu příkazy ministerstva, příkazy podnikového ředitele, organizační směrnice, věstníky, závodní časopis apod. byly předávané vždy v úplných ročnících.

Pokud některý útvar požadoval prodloužení skartační lhůty proti plánu, musel to vyznačit na balení a dále do předávacího protokolu, kde uvedl důvod požadovaného prodloužení.

Podnikový předpis obsahoval písemné označení A, V, S písemnosti dle důležitosti a typu dokumentů.

Dalším důležitým prvkem byl popis skartace, přičemž bylo definováno, že se jedná o vyřazování písemností a jiných dokumentů, přičemž část bude po posouzení určena k trvalé úschově a bezcenný materiál bude vyloučen do sběru.

Předávání dokumentů k trvalé úschově a skartace probíhaly jednou ročně.

V předpisu byla také popsána pravidla pro zapůjčení písemnosti ze spisovny a archivu následně:

„Zapůjčení písemností ze spisovny pracovníkům závodu provádí archivář. Zapůjčení mezi závody našeho národního podniku musí být schváleno vedoucím zvláštního oddělení.

Zapůjčení mimo podnik musí být schváleno podnikovým ředitelem a vedoucím zvláštního oddělení.

Veškeré zapůjčení materiálů z podnikového archivu je vázáno na souhlas podnikového ředitele a vedoucího zvláštního oddělení.“²⁸

Na základě uvedených informací lze konstatovat, že podnikový archiv postupoval velice odborně s respektem ke směrnícím a vyhláškám, které ho formovaly.

3.3 Spisová a skartační služba Tesla Pardubice 1970 a 1973

Pro účely bádání jsem si vybral počátek sedmdesátých let, kdy, jak jsem již zmínil v legislativní části této práce, vstupovaly nově vzniklé zákony a předpisy do činnosti podnikových archivů, a to především v roce 1971. Proto jsem chtěl nahlédnout do spisového řádu před legislativní úpravou a po ní, přičemž se chci zaměřit na způsob, jakým se podnikový archiv se změnami vypořádal.

²⁸ SOAHK, AOHK, AF Tesla Pardubice, II. etapa, 1959-1968, kt. 9, inv. č. 76, Spisová směrnice 1/61 – Návod pro práci archiváře, 1961.

3.4 Spisový a skartační řád Tesla Pardubice 1970

Hlavní obsahovou část podnikového předpisu Tesly z roku 1970 tvořilo pět částí, a to od úvodních informací, které popisovaly účel vydání směrnice, tj. řádné zajištění průběhu ukládání písemnosti, přes zásady oběhu písemnosti, přičemž veškeré písemnosti musely být spolehlivě doručeny, prostudovány a vyřízeny. Za plnění daných zásad odpovídali vedoucí. V úvodních informacích lze nalézt právní normy, na kterých byl podnikový předpis postaven. Jednalo se o vyhlášku MV č. 62/53 Ú. 1. o zásadách pro vyřazování písemností, vl. nařízení č. 29/54 Sb., o archivnictví, vl. nařízení 30/58 účetní zásady – část o archivaci účetních dokladů, vyhl. MV č. 153/56 Ú. 1., o archivech hospodářských a rozpočtových organizací, a skartační rejstřík MTP ze dne 30. 3. 1967 č.j. 731/25-A/67.

V úvodních informacích byly také vysvětlené základní pojmy typu písemnost, spis, archiválie, ukládací jednotka, příruční spisovna, ústřední spisovna atd. Z historického a technického hlediska jsem se pozastavil nad popisem písemnosti, která byla definována takto:

„Písemnost je jakýkoliv doklad psaný, tištěný, rozmnožený, pořízený děrnoštitkovým tabelátorem nebo počítačem, dále telegram, dálhopisný záznam aj.“²⁹

Druhou část podnikových předpisů spisové a archivní služby tvořilo ukládání písemností ve spisovnách a skartace. V této části byly definovány pojmy příruční spisovna, přičemž se jednalo o spisovny jednotlivých útvarů, ústřední spisovna, která byla již řízená vedoucím zvláštního oddělení a v jejímž případě musely probíhat při předávání určité náležitosti jako dokládání předávacího seznamu. Pokud bylo potřeba něco ponechat v příruční registratuře, musel se o tom vytvořit záznam.

V této části byly definovány pracovní a evidenční pomůcky v ústřední spisovně, jednalo se především o knihu přírůstků, evidenční kartotéku, knihu zápůjček a plán prostorového rozmístění spisoven a archivů. Dále v druhé části předpisu byl vysvětlen pojem skartační rejstřík, byl definován postup pro provádění skartace v ústřední spisovně.

²⁹ SOAHK, AOHK, AF Tesla Pardubice, III. etapa, 1969-1975, kt. 14, inv. č. 42, Spisový a archivní řád, 1970-1973.

Ve třetí části předpisu byl popsán postup archivace písemností. Jednalo se především o převedení písemností ze spisovny do podnikového archivu. Převáděly se písemnosti charakteru archiválií z ústřední spisovny a spisovny utajovaných písemností po uplynutí jejich uschovací lhůty, respektive jejich odtajnění.

Dalším krokem třetí části bylo převádění písemností z ústřední spisovny. Hlavní část odstavce uvádí, že v žádném případě nesmí zůstat archiválie ve spisovně, ale musí se fyzicky přemístit do prostor vyhrazených pro archiv.

Poslední odsek třetí části klade důraz na zajištění vůči bezpečnostním hrozbám jako požár nebo případné odcizení.

Čtvrtá část předpisu byla vyhrazena povinností a odpovědností pracovníků. Jednalo se především o pověřené zaměstnance poštovního oddělení, vedoucí, sekretářky, referenty a písaře. Hlavní důraz se kladl na listové tajemství, plynulost a včasné vyřizování obsílek.

V závěrečných ustanoveních je rozepsaná soustava spisoven a archivů Tesly. Spisovny a archivy se nacházely kromě Tesly Pardubice také v závodech Přelouč a ÚVR Opočíněk.

Skartační rejstřík obsahoval:

„přehled písemností vyskytujících se v jednotlivých útvarech tak, jak byly předány na seznamech v době zpracování směrnice. Způsob a doba ukládání je k těmto písemnostem přiřazena podle skartačního rejstříku MTP č.j. 731/25-A/67 ze dne 30. 3. 1967.“³⁰

3.5 Spisový a skartační řád Tesla Pardubice 1973

Druhým zkoumaným spisovým a archivním řádem byl řád z roku 1973, a to především z důvodu legislativních změn.

Daný řád Tesly byl složen z dvanácti částí. V úvodu popisuje, k čemu byl vytvořen, tj. k úpravě manipulace s písemnostmi jak na centrální úrovni, tak v útvarech.

³⁰ SOAHK, AOHK, AF Tesla Pardubice, III. etapa, 1969-1975, kt. 14, inv. č. 42, Spisový a archivní řád, 1970-1973.

Druhá část se věnuje detailnímu popisu příjmu a rozřídování písemnosti. Odpovědná přebírající osoba musela provést kontrolu, zda došly všechny doporučené zásilky dle dodacího listu, zda patří podniku a zda nebyly poškozeny.

Třetí část řádu tvořila evidence písemností, která byla definována jak pro útvar spisové služby, tak pro sekretariáty. Hlavní rozdíl byl v tom, že sekretariáty zapisovaly písemnosti pod čísla, která jim přidělil útvar spisové služby.

Čtvrtou část tvořil oběh písemností, což stejně jako v předešlém řádu bylo hlavně o jeho plynulosti. Stejně tomu tak bylo v páté části týkající se vyřizování písemností. Standardní lhůta pro vyřízení běžných dopisů byla 3 dny a u složitější agendy byl termín do jednoho týdne.

Šestou část řádu tvořilo stanovení podpisování písemnosti. V tomto ohledu bylo dělení na písemnosti prozatímního charakteru, kdy se mohl podepisovat referent, dalším dělením byly písemnosti běžného definitivního rozhodnutí a opatření, které směl podepisovat pouze vedoucí oddělení, dále byly písemnosti důležitého vyřízení, u nichž se jednalo především o rozhodnutí mimořádného charakteru, a ty mohl podepisovat pouze vedoucí oboru, případně zástupce ředitele. Poslední kategorii tvořily velmi důležité písemnosti zásadního nebo celopodnikového charakteru, přičemž podpisové právo měl pouze ředitel továrny.

Sedmou část tvořilo odesílání písemnosti. Pokud byly písemnosti odesílané z vlastního podnětu, dostával odchozí dopis číslo v pořadí zápisu v záznamníku pošty, který byl společný pro došlou i odeslanou poštu.

Osmá část řádu je o ukládání písemností jak v příručních registraturách, tak v ústřední spisovně. V této části mě zaujala část k přípravě k předání, a to následně:

„Příprava k předání je o to jednodušší, čím větší péče byla věnována systematickému ukládání písemností během roku. Při použití speciálních a nákladných ukládacích pomůcek (např. kartotéky apod.) se jeví účelné přemístit písemnosti v jiných jednoduchých pomůckách (krabice, desky s tkanicemi) při zachování jednotné formy ...“³¹

³¹ SOAHK, AOHK, AF Tesla Pardubice, III. etapa, 1969-1975, kt. 14, inv. č. 42, Spisový a archivní řád, 1970-1973.

Devátá část řádu se zabývala vyřazováním písemností, tj. plánovitým výběrem písemností, při nichž se rozhodovalo o tom, zda jsou písemnosti důležité z hlediska hospodářského, politického nebo historického, nebo nejsou. Dle toho byl zvolen další postup. Tato část obsahovala skartační lhůty a znaky.

Skartační lhůta byla zpravidla 1, 3, 5, 10 let, ve výjimečných případech 20 nebo 50 let. Počítání po vyřízení dokumentů bylo vždy od ledna následujícího roku. Další odstavec deváté části definoval postup vyřazování, tj. označení písemnosti skartačním znakem, za co byl odpovědný pověřený pracovník spisové služby v daném útvaru.

Desátá část se zabírala archivováním písemností, jednalo se především o zásady trvalého uschovávání písemností dokumentární povahy.

Dále zde byla rozepsaná organizace archivu, což znamená, že byl nejdříve určen materiál, který patří do archivu, dále zde byla definovaná místnost archivu, u níž se dbalo na vhodnou velikost, přehlednost materiálů, prostředí, ochranu vůči požárům, vodě, vloupání či přímému slunečnímu, nebo trvale umělému světlu.

V této části byla rozvedena evidence archivního fondu, tzn. předávací seznamy, evidenční listy JSAF, lokační plán, kniha výpůjček, vlastní archivní pomůcky jako inventář, katalog atd.

Ukládaný archivní materiál se zapisoval na základě pomocného nebo předávacího záznamu do knihy přírůstků a úbytků.

Jedenáctá část obsahovala předpisy, na jejichž základě daný řád vznikl. Jednalo se o vl. nař. č. 29/54 o archivnictví, vyhl. č. 96/72 Ú. 1. o podnikových archivech, vyhl. č. 62/53 Ú. 1. o zásadách pro vyřazování písemností, vyhl. č. 154/71 Ú. 1. o účetnictví a vl. nař. ČSR 153/71 Sb. o informační soustavě v organizaci.

Dvanáctá část obsahovala závěr, v němž byla zmíněná účinnost řádu, tj. 1. července 1973, a také zmínka, že závod Přelouč vypracuje vlastní organizační směrnici dle vlastních podmínek.

Skartační řád se dělil na písemnosti společné všem útvarům, což byla externí korespondence, dálnopisy a telegramy atd.;

pisemnosti sekretariátu ředitele, redakce závodního časopisu, zvláštní oddělení, obrana závodu, archiv, tj. inventáře, protokoly o skartaci, směrnice, přírůstkové knihy atd.; pisemnosti odboru mezinárodní spolupráce, organizační a výpočtové středisko, projekce a programování, provoz počítačů, obor řízení jakosti a spolehlivosti, úsek pro kádrovou a personální práci, výchova a vzdělávání atd.³²

3.6 Srovnání spisových a skartačních řádů Tesla Pardubice

Zásadní rozdíl je patrný v detailním zpracování jednotlivých částí spisových a skartačních řádů Tesly v letech 1970 a 1973.

Zatímco řád z roku 1970 byl rozepsán do pěti částí dost stručným způsobem, řád z roku 1973 byl rozčleněn do dvanácti částí, byl více propracovaný po obsahové stránce. Příkladem může být samotné zabezpečení archivu, kdy v prvním případě dbali bezpečnosti před požárem a odcizením, druhý řád počítal se zabezpečením také vůči povodním.

Nelze opomenout ani fyzické zpracování řádu z roku 1973, přičemž již samotné vázání do knižní podoby dodává materiálu určitou dávku odbornosti.

Jak jsem předpokládal na počátku této sekce, dalším zásadním rozdílem byla implementace vyhlášek a vládního nařízení z počátku sedmdesátých let do spisových a skartačních řádů podniku.

3.7 Skartační řízení podniku Tesla Pardubice

Jako příklad skartačního řízení jsem si vybral řízení z roku 1970 pro jeho zachovalost a propracovanost.

Dne 9. 3. 1970 byl podán návrh na vyřazení pisemností a uložení pisemností kategorie A do archivu podnikovou archivářkou Boženou Grandovou a vedoucím zvláštního oddělení Miroslavem Vohradníkem.

Žádost vycházela z vyhlášek Ministerstva vnitra č. 62/1953 Ú. 1. a 153/56 Ú. 1. a směrnic pro vyřazování pisemností Ministerstva všeobecného strojírenství ze dne 23. 7. 1953.

³² SOAHK, AOHK, AF Tesla Pardubice, III. etapa, 1969-1975, kt. 14, inv. č. 42, Spisový a archivní řád, 1970-1973.

K vyřazení, případně k archivaci byla dokumentace ze sekretariátu ředitele obsahující například noviny z roku 1960 o obsahu 1 balík, harmonogram 1 balík, zápisy z jednání 1 složka atd.

Převážnou část dokumentace k uložení do archivu tvořili odtajněné písemnosti povahy A, což byly protokoly o předání funkce ředitele – 1 složka, rozbor, zápisy opatření, příkaz tvořily 1 krabice.

V sekci oddělení technické kontroly tvořily hlavní skartační část výkresy o obsahu 18 balíků, hlášenky na dovolenou o obsahu 1 balík. Zaujme také položka protokolů o vadách 1964 o obsahu 4 krabice.

Ke skartačnímu řízení byla předložena dokumentace poštovního oddělení, telefonní ústředny, obchodně technické služby, organizačního oddělení, technického úseku, investic, finančního oddělení atd.

Celkově se jednalo o 5000 kg a 2952 ks materiálu k likvidaci.

Písemnosti určené k trvalé archivní úschově byly uloženy zvlášť.

Státní archiv povolením č. 92 bez námitek umožnil organizaci Tesla Pardubice nepotřebný spisový materiál odevzdat sběrným surovinám dle skartačního protokolu ze dne 9. 3. 1970 ke skartačnímu návrhu 472/20-70 ze dne 10. 3. 1970.³³

3.8 Zpracování archiválií v podniku Tesla Pardubice

V této části mé práce jsem se zabíral inventárním seznamem podniku Tesla národní podnik Pardubice.

Inventární seznam byl rozdělen do čtyř etap dle období vzniku archiválií na 1946–1958, 1959–1968, 1969–1975, 1976–1990.

Po podrobnějším prozkoumání jednotlivých etap jsem došel k závěru, že představují manipulační období a tak je budu označovat v další části této práce.

³³ SOAHK, AOHK, AF Tesla Pardubice, III. etapa, 1969-1975, kt. 15, inv. č. 52, Skartační protokoly, 1969-1974.

První manipulační období představuje rozsah let 1946–1958 přičemž byly zpracované materiály typu písemnosti sekretariátu ředitele, což je sbírka archivních materiálů od jmenovacích a odvolacích listin přes zápisy z porad až po určité příkazy, směrnice a pokyny ministerstev.

Druhou část prvního manipulačního období tvoří právní záležitosti typu zrušení případně vzniku podniku, doklady o začleňování a reorganizaci, případně daňová přiznání.

V dalších částech prvního manipulačního období byly zpracované organizační směrnice a podklady k archivní a spisové službě, ze kterých jsem čerpal převážnou část informací týkajících se vývoje podnikového archivu.

V následných částech byly zpracované písemnosti týkající se ochrany závodu, osobní a kádrové věci, propagace.

V rámci propagace se jednalo o závodní časopisy s názvy Na vlně Tesla nebo Hlas Tesly.

V závěrečných částech prvního manipulačního období byly zpracované podklady technického, oborového, investičního a ekonomického charakteru.³⁴

Druhé manipulační období tvoří rozsah let 1959–1968.

Zpracování archiválií bylo podobné jako v prvním manipulačním období, proto jsem se soustředil hlavně na rozdíl.

První zásadní změnu lze najít právě v oblasti archivní činnosti a tou je zavedení přírůstkových knih a záznamů o výpůjčkách z archivu.

Rozdíly v právních záležitostech se týkají hlavně oblasti vyvlastnění, jež je obsahem prvního manipulačního období. Ve druhém se naopak zpracovaly materiály s ohledem závažné trestné činnosti v organizaci.

Třetí zásadní změnou ve druhé manipulačním období je sociální péče o zaměstnance, obsahem jsou materiály podnikového bytového fondu, závodní jesle, výsledky prověrek žádostí o byt, případně sociologický výzkum.³⁵

³⁴ SOAHK, AOHK, Eva Sokolová, Tesla národní podnik Pardubice, /1919/1946-1993, Inventář 2001, evidenční číslo 1190, I. etapa, 1946–1958.

Ve třetím manipulačním období 1969–1975 tvoří zásadní rozdíl oproti předešlým manipulačním obdobím část cestovní zprávy. Jedná se hlavně o oblasti Francie, SSSR, Indie, NDR, Velké Británie, Jugoslávie, Švýcarska, Švédska, Belgie a Rakouska.

Na tomto základě se nově také objevují v právních záležitostech archiválie typu licence Indie.

Dalším zásadním počinem třetího manipulačního období bylo zpracování vývojového schématu, které jsem využil při zmapování historického vývoje podniku.

V tomto manipulačním období se nově objevují moderní dobové technologie. Jedná se o výkazy o výpočetní technice.³⁶

Poslední manipulační období tvoří léta 1976–1990. V tomto manipulačním období tvoří zásadní změnu archivní a spisová služba, přičemž se nově tvořily plány a zprávy s podřízenými závody Tesla Přelouč a Opočíněk a následné zápisy z provedených kontrol.

Druhým zásadním rozdílem v tomto manipulačním období jsou archiválie týkající se výzkumné činnosti od oblasti radiolokátorů přes diskriminátory až po další vědecko-technickou činnost. Zajímavostí v tomto manipulačním období je část archiválií pod názvem Výhledová studie do roku 2000, a to hlavně z toho pohledu, že jak je známo, podnik se existenčně tohoto roku již nedočkal.³⁷

V následném grafu jsem zpracoval celkový přehled evidenčních údajů za jednotlivá manipulační období.

Z daného grafu vyplývá, jakým způsobem se vyvíjel podnikový archiv.

V prvních třech manipulačních obdobích lze vyzorovat relativně stabilní podmínky fungování archivu.

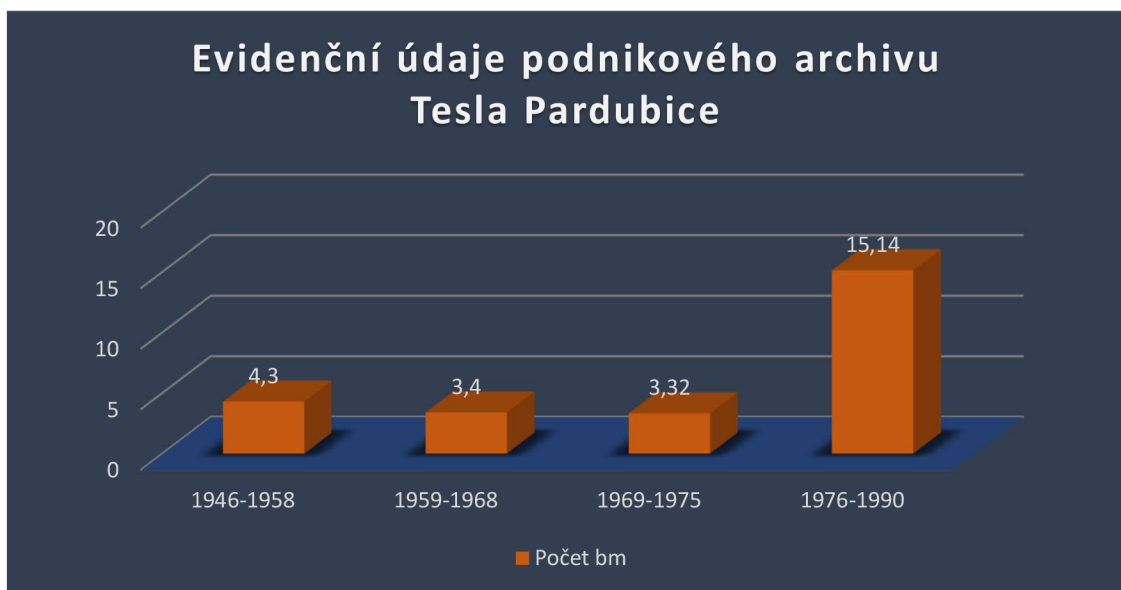
Z dat čtvrtého manipulačního období je patrný enormní nárůst archiválií.

³⁵ Tamtéž, II. etapa, 1959–1968.

³⁶ SOAHK, AOHK, Eva Sokolová, Tesla národní podnik Pardubice, /1919/1946-1993, Inventář 2001, evidenční číslo 1190, III. etapa, 1969-1975.

³⁷ Tamtéž, IV. etapa, 1976–1990.

Graf 1: Evidenční údaje podnikového archivu Tesla Pardubice

Zdroj: Vlastní graf vytvořený z dat inventárního seznamu

Celkem bylo zpracováno 26,16 bm archiválií Tesly Pardubice, které výrazně pomohly vytvořit tuto práci a následně mohou sloužit k další badatelské činnosti.

4 Paramo Pardubice a.s.

Druhou část pardubického průmyslu reprezentuje Paramo Pardubice a. s. z toho důvodu, že na jeho základech vznikl v Pardubicích chemický průmysl. Precizní práce podnikových archivářů Parama mi pomohla odhalit jednotlivé etapy vývoje podniku jak po hospodářské, tak po archivní stránce.

4.1 Vznik a vývoj podniku Paramo Pardubice

Zakladatelem podniku dnes známého jako Paramo Pardubice a. s. byl vídeňský obchodník s petrolejem David Fanto a dle něj byl tenkrát pojmenován i podnik, a to Fantovy závody.

Výstavba započala v roce 1889 a finanční stránka byla řešena za pomoci Zentral-Credit-Anstalt z Vídně a české banky Union z Prahy.

Podnik se úspěšně rozrůstal a pro Pardubice se jednalo o zásadní historický počín, jelikož jak jsem se již několikrát v této práci zmínil, do té doby zde chyběla větší forma průmyslového podniku, přestože byl pardubický průmysl značně rozvětvený.

O úspěšném rozvoji svědčí sepsaný majetek společnosti v roce 1907, přičemž společnost vlastnila 502 železničních cisteren, 14 lodí, 2 pobočné závody v Orsové v Uhersku a Paříži s 23 sklady ve větších městech Francie.

Významným artiklem podniku byly strojní oleje, po nichž nastala zvyšující se poptávka, která vedla k dalšímu růstu podniku.

Rozsáhlý obrat finančních a materiálních prostředků vedl Davida Fantu k založení akciové společnosti, platné od 1. 5. 1907, zapsané v podnikovém rejstříku 27. 8. 1910. Společně s Davidem Fantou byli členy představenstva: Heinrich Fanto, Robert Fanto, Dr. Ludvík Schüller, Erno Strasser, rytíř von Smolka v Niegescowicích, dříve Rudavě u Krakova, Dr. Karl Ritter von Taussig a Bela von Hatvany Deutsch.

V dané době se jednalo o největší podnik v Evropě s 2000 zaměstnanci.

Podnik zasáhlo několik následných problémů.

Zásadním problémem byla první světová válka v roce 1914 a nejzásadnější na něm bylo přerušení vazeb na Francii a Německo. Následovalo přerušení dodávek surovin z Haliče a finální rozpad Rakousko-Uherska a nové evropské poměry znamenaly pro podnik vysoké ztráty.

Poválečný stav podniku komplikoval situaci s dodávkami surovin ke zpracování. Jednání s Polskem byla neúspěšná.

S Rumunskem byly vyjednané dodávky surového benzínu a petrolejového destilátu.

Nejednoduchou situaci firmě připravila i pardubická radnice, která požadovala likvidaci podniku z ekologických důvodů.

Odliv zaměstnanců, především odborníků nastal v roce 1920, přičemž valná část těchto zaměstnanců směřovala do vedlejšího podniku Explosia Semtín.

V podniku tak zůstalo pouze 328 zaměstnanců.

Podnik začal postupně získávat suroviny různé zahraniční provenience, což vedlo k ekonomickému růstu, ale předešlému evropskému postavení se nepřiblížil.

Úspěšným obdobím bylo zavedení výroby asfaltu na provozu zvaném Euphalt, jelikož si ČSR dala za úkol vystavět maximum bezprašných cest.

Paramo se ke konci 30. let vypracovalo na jeden z významných článků hospodářství ČSR.

Další rozvoj Parama nastal s příchodem a rozvojem motorizmu, kdy podnik začal obchodovat v oblasti čerpacích stanic.

Příchod druhé světové války a obsazení ČSR znamenalo pro podnik to, že začal zvyšovat produkci pro válečné účely Wehrmachtu.

Největší ránou pro podnik bylo jeho bombardování na koci druhé světové války, kdy podnik přišel o své tři čtvrtiny, a to jak v Pardubicích, tak Kolíně.³⁸

Následky tohoto incidentu jsou patrné i dnes, kdy při rozvoji města, tj. výstavba silnic či budov občas odkryje munici která neojediněle bývá funkční.

³⁸ SOAHK, AOHK, Helena Šubertová, Paramo, s.p. Pardubice 1946-1993 /2001/, Inventář 2002, evidenční číslo 8599, s. 1–8.

To vede k častým evakuacím oblasti Svítkova a okolí hlavního nádraží a následnému zneškodnění munice.

V roce 1945 byl podnik znárodněn, čemuž odpovídá i dobový název Pardubická rafinérie minerálních olejů, národní podnik.

Zásadním legislativním krokem byl dekret č. 5/1945 – Dekret presidenta republiky o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

O tomto počínu pojednává § 2 toho zákona následně:

„(1) Majetek osob státně nespolehlivých na území Československé republiky dává se pod národní správu podle dalších ustanovení tohoto dekretu.

(2) Za majetek osob státně nespolehlivých se považuje též majetek těmito osobami převedený po 29. září 1938, leč by nabyvatel nebyl věděl o tom, že jde o takový majetek.“³⁹

Podnik se rozrůstal o nové technologie a v roce 1960 již pod novým názvem, dodneška známým jako Paramo, začal s výhradní výrobou speciálních asfaltů. V roce 1994 se podnik transformoval z národního podniku a vznikla akciová společnost Paramo. V roce 2000 se Paramo stává členem Unipetrol. V současnosti je Paramo jedním z největších tuzemských producentů rafinérských produktů, jako jsou například mazací a procesní oleje nebo asfalty. Dle statistického úřadu ČR zaměstnává 250 až 490 zaměstnanců a jejich kapitál tvoří 2 miliardy Kč.⁴⁰ To paradoxně z podniku nedělá nejvýznamnějšího zaměstnavatele v oblasti, ale jeho produkce na tuzemském trhu je obtížně zastupitelná.

³⁹ Dekret č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

⁴⁰ KURZY.CZ. PARAMO, a. s., IČO 48173355 – data ze statistického úřadu. *Kurzy.cz* [online]. © 2022 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <https://rejstrik-firem.kurzy.cz/48173355/paramo-as/statisticky-urad/>

4.2 Podnikový archiv Paramo Pardubice

První práce na zřízení podnikového archivu započaly v roce 1957. Písemnosti se roztřídily dle let, jelikož v té době ještě neexistoval spisový řád.

Následně byly písemnosti roztříděné na:

1. Fond Fantových závodů, zahrnující doklady od vzniku podniku do jeho znárodnění v roce 1945.
2. Fond Pardubické rafinérie minerálních olejů, zahrnující doklady od znárodnění

V roce 1959 obsahoval inventář FZ 49 knih, 29 kartónů, 6 balíků, 1 ceník, 80 ks fotografií.

Fond Fantových závodů obsahoval záznamy o zpracování surovin, korespondenci, stavební povolení, spisy technického rázu, záznamy z jednání, časopisy, brožury, prospekty či fotografie.

Archiválie nejsou úplné, a to jednak z důvodu náletů za druhé světové války, přičemž velká část spisů byla zničena, a druhým důvodem byla skartace dokumentu před rokem 1945 jako nepotřebných.

Změna nastala teprve nařízením o zřízení podnikových archivů, kdy se dané problematice začala věnovat pozornost.⁴¹

Na základě prozkoumání plánů archivní činnosti byly výraznými osobnostmi činnosti hlavního archiváře Růžena Kušičková, a to do počátku 70. let, tu následně vystřídal Irena Lindušková.

V obou případech nešlo o práci na plný úvazek, jejich působení bylo kumulovaně rozděleno mezi archiv, spisovnu a technickou knihovnu.

O daném problému referuje již v roce 1961 plán archivní činnosti na rok 1962 hned v úvodním komentáři:

⁴¹ SOAHK, AOHK, Archivní fond Paramo, s.p. Pardubice(dále AF Paramo Pardubice), kt. 84, inv. č. 516, Inventář archivního fondu Fantových závodů, 1976.

„Dle plánu na rok 1961 všechny úkoly splněny nebudou. Z technických důvodů nebude dokončena úprava místnosti pro spisovnu a z nedostatku času k výkonu funkce archiváře nebude připravena skartace v r. 1961 a zpracování fondu RAMO za rok 1945–48. Stav podnikového archivu: I/ Personální obsazení: Vedením podnikového archivu je pověřena s. Kušičková Růžena, ref. osobního odd. (od 1. 7. 1961). Pracovní doba pro archiv není vymezena, úkoly týkající se archivu jsou vyřizovány dle možnosti.“⁴²

Daný plán počítal v následném období s dokončením spisovny a přemístěním nezpracovaného materiálu. Dále bylo plánováno zavedení knihy zápůjček a knihy návštěv. Plán počítal s vypracováním vnitropodnikových směrnic ke spisové službě, uspořádání spisového materiálu a přípravy skartace.

Obraz o tom, jak dopadl plán dokončení spisovny v adekvátním stavu, lze vyvodit z dalšího plánu na rok 1968, přičemž hned v prvním bodu o budování podnikového archivu je možno vyčíst, že v případě uvolnění větší místnosti bude zařízena spisovna a místnost pro archiv.⁴³

O úspěšném dokončení podnikového archivu referuje až plán archivní činnosti na rok 1971, který uvádí v bodu 2.):

„a) Vzhledem k tomu, že podnikový archiv je v současné době přestěhován do lepší vyhovující místnosti, zařídit a uspořádat materiál podnikového archivu co nejpřehledněji a s ohledem na úsporu místa.“⁴⁴

V souhrnu lze konstatovat, že dekádu trvalo zřízení adekvátních prostorů pro podnikový archiv.

Zjednodušením plánování spisové a archivní činnosti bylo zavedení metodickým pokynem pětiletých plánů. První byl sepsán od roku 1976 do 1980.

⁴² SOAHK, AOHK, AF Paramo Pardubice, kt. 84, inv.č. 524, Plány spisové a archivní činnosti, 1961–1991. Plán archivní činnosti na r. 1962, s. 1.

⁴³ Tamtéž, Plán archivní činnosti na r. 1968, s. 1.

⁴⁴ Tamtéž, Plán archivní činnosti na r. 1971, s. 1.

Plán archivní a spisové činnosti Parama v těchto letech měl hlavní cíl, a to kromě standardní agendy také zpracovat soustředěný archivní materiál vzniklý po znárodnění. Rozdělení bylo takové, že v roce 1976 měl být zpracován materiál do roku 1958, v roce 1977 za léta 1959–1960, v roce 1978 za léta 1961–1963, v roce 1979 za léta 1964–1967 a v roce 1980 za léta 1968–1970.

Státní archiv Zámrska pětiletý plán odsouhlasil, žádal však o doplnění úkolu soustředování soudobé dokumentace, vypracování generální inventarizace a také upozornil na skutečnost, že kategorizace archiválií uložených v podnikovém archivu má být dokončena během roku 1977.⁴⁵

Práci daných archivářek jsem podrobně prozkoumal a analyzoval s ohledem na vypracovávání revizních zpráv provedených SOA v Zámrsku. Detailně jsem prozkoumal jednotlivé komentáře Státního archivu, které značně ovlivnily můj úsudek v posouzení fungování podnikového archivu v daných etapách, a to od roku 1967 do 80. let.

Výsledkem zkoumání je, že podnikový archiv problematiku prostorů řešil značnou dobu, ale zásadnější problém, který se nepovedlo v daném období vyřešit, byla práce archivářek na plný úvazek.

O dané problematice se píše v revizní zprávě ze 16. září 1981 takto:

„Podniková archivářka s. Lindušková vykonává tuto funkci kumulovaně se spisovnou a technickou knihovnou. Naprostým nedostatkem je neustále využívání podnikové archivářky pro zástupy na sekretariátě ředitele. Tyto dlouhodobé zástupy v letošním roce více než 7 měsíců brzdí postup spisových i archivních prací, což bylo v letošním roce částečně nahrazeno přijetím brigádnice s. Konfrštové, pro posílení archivní a spisové činnosti.“⁴⁶

K danému problému se vyjádřil podnikový ředitel Karel Vojtišek dopisem, jehož obsahem bylo, že výsledek revize neodpovídá skutečnosti a že soudružka Lindušková v žádném případě nezastupovala na sekretariátu ředitele sedm měsíců.

⁴⁵ SOAHK, AOHK, AF Paramo Pardubice, kt. 84, inv. č. 524, Plány spisové a archivní činnosti, 1961-1991. Plán archivní činnosti na r. 1976–1980, s. 1.

⁴⁶ SOAHK, AOHK, AF Paramo Pardubice, kt. 85, inv. č. 526, Zprávy z revizí provedených SOA v Zámrsku, 1967-1992.

Naopak se snažil vyzvednout to, že najal brigádnici s. Konfrštovou.

Přesné vysvětlení podala až samotná archivářka Lindušková dopisem, v němž vysvětluje dobu nečinnosti archivní činnosti v podniku následně:

„Od 1. ledna do 31. března, tj. 3 měsíce jsem archivní materiál nezpracovávala vzhledem k tomu, že jsem zastupovala na SPŘ v době dlouhodobé nemoci s. Krahulcovou. Ve třetím a IV. čtvrtletí jsem na archivní práci nepracovala 4 měsíce – (1 měsíc moje lázeňské léčení, 1 měsíc řádná dovolená, 1 měsíc lázeňské léčení sekretářky a 1 měsíc její dovolená). Celkem 7 měsíců odpovídá skutečně tomu, že nebyla prováděná práce v archivu, ale netýká se to pouze zástupů.“⁴⁷

Pokud posuzuji vyjádření ředitele a archivářky podniku z manažerského pohledu státního archivu, tak se opět dostanu k výsledku revize státního archivu, tj.:

1. Práce hlavní archivářky nebyla 7měsíců plnohodnotně prováděná,
2. Brigádnice vyhlášek a zákonů neznalá nemůže plnohodnotně nahradit práci archiváře. Pokud by pracovala pod odborným dohledem podnikového archiváře, bylo by to akceptovatelné. V tomhle případě však sedmiměsíční nepřítomnost podnikového archiváře vyvolala značné obavy auditora ze státního archivu, který danou podnikovou problematiku popsal v revizní zprávě právě jako naprostý nedostatek.

Na tomto příkladu je však jedno pozitivum, a sice to, že revize státního archivu fungovala jako značný motivační faktor pro všechny zúčastněné k tomu, aby byly splněny všechny zameškané úkoly a plnohodnotně se začalo v podniku s plněním úkolů vyplývajícím z plánu činnosti pro tehdy aktuální rok, tj. 1980.

4.3 Spisová a skartační služba Parama z let 1975 a 1976

V rámci bádání jsem si prošel řadu spisových a skartačních řádů. Vhodné pro rozepsání z pohledu rozdílnosti změn, odbornosti, komplexnosti a myšlenkou na dobové moderní technologie jsem si vybral spisový a skartační řády z let 1975 a 1976.

⁴⁷ SOAHK, AOHK, AF Paramo Pardubice, kt. 85, inv. č. 526, Zprávy z revizí provedených SOA v Zámrsku, 1967-1992.

Spisový a skartační řád koncernového podniku Paramo Pardubice z roku 1975 upravuje manipulaci s písemnostmi v rámci celého podniku od okamžiku příchodu či vzniku až do jejich zániku, tj. vyřídění do sběru nebo trvalého uložení do podnikového archivu.

Spisový řád z roku 1975 byl založen především na zpracovávání písemností.

Za spisovou službu byl odpovědný pověřený pracovník, který musel dbát na předem stanovené termíny pro soustředování spisového materiálu jednotlivých oddělení do ústřední spisovny. Dále musel provádět evidenci písemností prostřednictvím předávacího protokolu a doplňovat na uvedené protokoly místo uložení a termín provedené skartace.

Pověřený pracovník měl na starosti přípravu skartace, zajišťování půjčování písemností a vyřídování písemností k trvalému uložení do archivu.

V praxi tu činnost vykonávali sekretářky, korespondentky nebo jiní pověřeni pracovníci. Za kontrolu jejich činnosti ohledně spisové manipulace odpovídal vedoucí daného úseku.

Za příjem bylo odpovědné poštovní oddělení. Obsílky od poštovní správy a banky mohl přebírat pouze pracovník k tomu zmocněný. Dále musely být evidovány všechny písemnosti od ministerstva, odborového podniku a všechny písemnosti určené podnikovému řediteli.

Poštovní oddělení mělo povinnost také kontrolu zásilky dle úhrnného dodacího protokolu, zda došlé zásilky patří organizaci, tj. zda nedošlo k omylu a poštovní oddělení odpovídalo za kontrolu nepoškození zásilek, případně jejich reklamace.

Za zásilky soukromého charakteru byly považované všechny, kde bylo uvedené jméno osoby na první straně. Na další došlé zásilky se muselo otisknout v pravém horním rohu prezentační razítko, které bylo upravené tak, aby zachytilo název organizace, datum doručení a počet příloh. Na daný úkon navazovaly další činnosti jako evidence, označování a ukládání písemností.

Spisový řád dbal především na včasnost, jednoduchost, účelnost a hospodárnost vyřízení. Písemnosti se musely vyřídit v určitých předepsaných termínech a u netermínovaných písemností podnik stanovil 8 dní. Bylo povoleno v jednoduchých případech psát odpovědi na rub došlé písemnosti.

Každá písemnost musela být podepsána a podpisové oprávnění bylo dáno podpisovým regulativem. Z toho vyplývá, že nepodepsané písemnosti nešlo považovat za zavazující.

Než byly písemnosti odeslány, musela sekretářka, korespondentky či jiný pověřený pracovník provést kontrolu vrácené písemnosti od podpisu vedoucího, zda je/jsou podepsány a odesílané přílohy jsou v pořádku připojeny. Vyřízení určená k odeslání se odepisovala v podacích protokolech příslušných útvarů vždy pod číslem jednacím, tj. pod číslem, pod nímž byla při přijetí prezentována.

Odesílané zásilky doporučené byly evidovány poštovním oddělením v poštovní knize.

Písemnosti se po běžném vyřízení ukládali v příručních registraturách, které se nacházely na každém oddělení. Písemnosti vztahující se k jedné záležitosti a spojující se v jeden celek vytvářely spis.

Za správu příruční registratury zodpovídal pověřený pracovník oddělení. Pomůckou pro ukládání písemností byly různé typy pořadačů. Na jejich hřbetu měl být vyznačen typ: druh písemnosti, spisová a ukládací značka, skartační lhůta a znak.

O předávaných písemnostech musela být vedena jednoduchá evidence formou předávacích seznamů, které byly vyhotovovány ve dvou kopiích. Jednu si ponechal pověřený pracovník a druhou předával spolu s písemnostmi vedoucímu spisovny.

Půjčování písemností probíhalo také dle předepsaných regulí. Informaci o obsahu mohli udělit pouze příslušní referenti. Pracovníkům jejich úvaru se písemnosti zapůjčovaly pouze se souhlasem vedoucího příslušného oddělení.

Písemnosti, které neměly po uplynutí stanovené lhůty organizační význam, se stávaly předmětem skartačního řízení, v jehož rámci bylo dbáno na skartační znaky:

A – archiv – Při skartačním řízení se písemnosti vytřídí k trvalé úschově do archivu.

V – výběr – Písemnosti se po uplynutí lhůty znovu odborně posuzují, přičemž se rozhodne, co bude předáno k trvalému uložení do archivu a co bude převedeno do sběru.

S – s uvedením uschovací, tj. skartační lhůty. Takové písemnosti byly po uplynutí skartační lhůty předány do sběru.

K písemnostem vyříděným při skartaci k trvalému uložení, pořídil vedoucí spisovny seznam, který se stal součástí skartačního návrhu. Předávací seznam obsahoval označení, které písemnosti byly předány do sběru a které k trvalému uložení do podnikového archivu.

Skartační plán podniku obsahoval detailní pokyny pro vyřídění materiálu. Sekretariát podnikového ředitele obsahoval položky typu korespondence s oborovým ředitelstvím a dělením na závažná – označená jako A a běžná – značená jako S.

Koordinace a porady byly především zápisy a podklady z porad vedení, ostatních podnikových porad, komisí a zápisy z jejich jednání.

Část skartačního plánu s názvem spolupráce znamenal obsah korespondence s KSČ, Lidovou milicí, ROH, SSM, ostatními společenskými organizacemi, orgány státní správy, patronáty a JZD.

Jelikož se podnik významně podílel na vlastní propagaci, vznikla samotná sekce s názvem propagace, do níž patřila činnost redakce závodního časopisu, Ramovák – časopis, politicko-ekonomická propagace podniku, styk s tiskem, rozhlasem a televizí.

Organizační záležitosti podniku tvořily položky jako organizační řád podniku, popisy pracovních funkcí, předávací protokoly, organizační směrnice podniku či příkazy ředitele.

Zvláštní věcnou skupinou byla kombinace podnikové kontroly, revizních zpráv a stížností pracujících, což byla spleť směrnic od obrany a ochrany podniku, právní ochrany, kontrol jakosti a technických kontrol. Mezi danými prvky vyčnívá část s názvem zahraniční spolupráce, která obsahovala plány, korespondenci, cestovní zprávy ze zahraničních cest, příkazy, instrukce a pokyny.⁴⁸

Původní spisový a skartační řád z roku 1975 byl modifikován dne 16. 12. 1976 Zdeňkem Robem. Určený byl pro odborné ředitele koncernu a vedoucí odborů generálních ředitelství. Schvalujícím generálním ředitelem byl Vincenc Fuciman.

⁴⁸ SOAHK, AOHK, AF Paramo Pardubice, kt. 84, inv. č. 513, Spisový a skartační řád (včetně plánu), 1975.

Za příjem odpovídala poštovní oddělení, tzv. podatelny. Zásadní bylo následné třídění na utajovanou poštu, která se předávala zvláštnímu oddělení řízenému směrnicemi FMV ze dne 23. 12. 1971 čj. SKU-207/71, dále se písemnosti dělily na písemnosti pro generálního ředitele a ostatní písemnosti.

Specifikem bylo otevírání pošty, kdy bylo například striktně zakázáno otevírat zásilky typu utajované, pro generálního ředitele, pro kádrový odbor atd.

Označování písemností dle daného specifika bylo také rozděleno na otevřené písemnosti označené v pravém horním rohu otiskem podacího razítka, na neotevřené písemnosti značené na dané obálce.

Písemnosti se zapisovaly do protokolů s výjimkou časopisů, knih, brožur atd.

Za přidělování odpovídal generální ředitel, odborní ředitelé a vedoucí útvarů, kteří byli povinni prověřit příslušnost a správnost doručených písemností. Větší důraz se však kladl na případy a postup, kdy písemnost nepatřila danému útvaru. To znamenalo, že se daná problematika řešila záznamem v protokolu sekretariátu a písemnost byla dále neprodleně směřována ke správnému oddělení.

U vyřizování a podepisování písemností, stejně jako tomu bylo u předešlé vyhlášky, byl také kladen důraz na bezodkladné vyřízení a stanovení lhůt na vyřízení. Zásadním rozdílem byl způsob vyřízení. V závislosti na povaze věci bylo možné záležitosti vyřídit osobně, telefonicky, písemně, dálnopisem nebo telegraficky.

Podmínkou osobního či telefonického vyřízení bylo poznamenání na konkrétní písemnosti a parafování pracovníkem, který písemnost vyřídil.

Písemnost se odevzdávala pověřenému pracovníkovi sekretariátu, který zapsal do protokolu způsob vyřízení, tj. postoupení, uložení nebo odeslání písemnosti. Písemnost se dále opatřila jednacím číslem útvaru, tj. značkou útvaru, pořadovým číslem a lomeným běžným rokem.

Ukládání písemnosti muselo být takovým způsobem a na takovém místě, aby bolo přehledné, snadno přístupné, zabezpečené proti poškození, ztrátám a přístupu nepovolaných osob.

Písemnosti byly ukládané v příručních registraturách po dobu jednoho roku a po uplynutí této doby byly předány do ústřední spisovny.

Skartační řád GŘ obsahoval postup pro vyřazování písemnosti.

Pokračuje ve značení A – do trvalé archivní péče / V – tj. písemnosti, které se po uplynutí skartační lhůty posuzují a jsou buď předány do podnikového archivu, nebo ke zničení – zde došlo ke změně označení ze sběru na zničení, což v praxi znamenalo předání ke zničení papírně nebo místně příslušné provozovně n. p. Sběrné suroviny / S – označení písemností, které byly po uplynutí skartační lhůty zničeny.

Archivní řád GŘ obsahoval popis podnikového archivu, což bylo zvláštní oddělení vedené pověřeným podnikovým archivářem, případně vedoucím archivu, kteří byli spjatí také s funkcí vedoucích ústřední spisovny.

Náplní archiváře bylo zabezpečení přejímání archiválií do archivu, jejich soustředování a skartace.

Novinkou ve spisovém řádu byla spojová služba a rozmnožovna, jejímž obsahem byl stručný popis práce spojové služby a rozmnožovny, tj. ve zkratce bylo popsáno, že spojová služba je na generálním ředitelství zajišťována telefonem či dálnopisem.

U dálnopisné služby platilo pravidlo, že texty odesílané dálnopisem musí být odesílané v určité době, tj. od 7:00 do 14:30.

Platila zde jednoduchá pravidla typu, že dálnopis má být čitelný a psaný strojově, dálnopis nad 50 slov musel odsouhlasit vedoucí zvláštního oddělení, dálnopis musí být podepsán odesílatelem, dálnopisy do ciziny či soukromého charakteru podléhaly také schválení vedoucím odboru.

Odeslané a došlé dálnopisné texty se každého půl roku předávaly do spisovny generálního ředitelství označené po jednotlivých dnech, měsících a opatřené skartačním znakem.

Tehdejší forma telefonní služby byla zajišťována pouze v určité pracovní době, tj. od 7:00 do 15:30, po této době byly hovory přepojeny na vrátnici generálního ředitelství. Meziměstské hovory se musely objednávat v telefonní ústředně GR, nebo si je

objednávali přímo určené pracovníci GR u meziměstské ústředny správy spojů, a to z telefonních účastnických stanic, které měly státní oprávnění.

Objednané meziměstské hovory, které nebyly spojeny v den objednávky, se automaticky zrušily. Dalším specifikem byly mezistátní hovory, které se objednávaly výhradně v telefonní ústředně GR, která o nich vedla evidenci.

Soukromé a soukromé meziměstské hovory bylo možné využít pouze v nutných případech. V případě soukromého meziměstského hovoru bylo nutné předložit žádanku do telefonní ústředny, která vedla evidenci. Mezistátní soukromý hovor bylo možné uskutečnit v nutných případech, přičemž bylo nutné předložit žádanku schválenou generálním ředitelem, odborovým ředitelem, asistentem generálního ředitele nebo vedoucím zvláštního oddělení. O těchto hovorech vedla telefonní ústředna zvláštní evidenci.

Telegramy v případě tuzemsko i mezinárodně byly odesílané zásadně prostřednictvím dálkopisné ústředny GR. K tomuto účelu sloužil formulář pro odesílání dálkopisného textu. V mimořádných případech jako porucha atd. bylo možné telegram odeslat prostřednictvím telefonní ústředny. Bylo však nepřipustné telegramy odesílat prostřednictvím telefonních účastnických stanic se státním oprávněním.

Rozmnožovna měla na starosti tvorbu kopií a měla předepsaná všeobecná pravidla jako dbát na hospodárnost a správný druh rozmnožení.

Pro vnitřní potřeby se používaly specifické tiskové rozmnožovací techniky.

Pro externí potřeby platilo pravidlo, že požadavek na rozmnožení se předkládal formulářem. Příjem rozmnožených písemností se zapisoval do zvláštního sešitu v rozmnožovně.⁴⁹

Daný spisový a skartační řád vycházel z těchto tehdy obecně závazných předpisů:

1. Zákon ČNR č. 97/1974 Sb., o archivnictví.
2. Vyhláška MV ČSR č. 117/1974 Sb. – ustanovující kritéria pro posuzování písemnosti jako archiválií a podrobnosti skartačního řízení.
3. Vyhláška MV ČSR č. 118/1974 Sb., o podnikových archivech.

⁴⁹ SOAHK, AOHK, AF Paramo Pardubice, kt. 84, inv. č. 514, Spisový, skartační a archivní řád - Chemopetrol GR Praha, 1976.

4. Zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství.
5. Směrnice FMV ze dne 23. 12. 1971 č. j. SKU-207/71 pro manipulaci a dopravu písemných a jiných materiálů obsahujících skutečnosti tvořící předmět státního, hospodářského a služebního tajemství.
6. Nařízení vlády ČSSR č. 153/1971 Sb., o informační soustavě organizací.
7. Vyhláška Federálního ministerstva financí č.154/1971 Sb., o účetní evidenci.

Skartační řád byl členěn do deseti věcných skupin.

První z nich byla pod názvem vedení a do této kategorie patří například činnost generálního ředitele, poradní orgány, normativní opatření, hlavní úkoly a normativní zprávy

Druhou kategorií byly všeobecné záležitosti, přičemž do dané sekce se řadil např. sekretariát GR, zvláštní oddělení, personální a kádrové záležitosti, školní výchova, organizace atd.

Třetí kategorií tvořily investice. Do dané sekce byly zařazeny např. plán investiční výstavby, změny investičních plánů, zahraniční investice, statistika investiční výstavby atd.

Čtvrtou kategorií tvořil technický rozvoj a výzkum. Pod tuto sekci byly řazeny např. rozvoj vědy a techniky, vědecko-výzkumná základna, mechanizace a automatizace, vodní hospodářství, vědecko-technická spolupráce, licence, styk a spolupráce s vědeckými institucemi a VŠ či vynálezy a zlepšovací návrhy

Pátou kategorií tvořila výroba a provozní údržba, což byla agenda týkající se zpracování ropy, zpracování uhlí, petrochemie, polymerů, anorganické syntézy, energetiky atd.

Šestou kategorií tvořila jakost produktů a normalizace, která obsahovala materiál týkající se jakosti výrobků, výrobky, plán normalizace, normalizace RVHP a ISO atd.

Sedmou kategorií tvořilo plánování výroby a ceny. Pod tuto kategorii patřilo plánování všeobecně, souhrnné plány, plán práce, plnění plánu, rozbor, ceny atd.

Osmou kategorií tvořily finance, účetní evidence, mzdy, výkaznictví. Sem patřila agenda financí, metodiky financování, účetnictví, výkaznictví, rozpočet, ekonomika práce a mzdy, socialistické soutěžení a kolektivní smlouvy.

Devátou kategorií tvořila obchodní činnost, týkající se agendy obchodní činnosti všeobecně, dodavatelsko-odběratelských vztahů, materiálně technického zásobování a nákupu, skladového hospodářství, dovozu a odbytu.

Poslední sekci tvořila hospodářská správa – ve které je definována agenda typu evidence budov a základních prostředků, plány budov GŘ, běžná činnost a písemnosti, které se týkaly oprav, údržby, dopravy atd.

4.4 Srovnání spisových a skartačních řádů podniku Paramo

Zásadní rozdíl sledávám v novějším přepisu, kdy je patrný vstup používání nových komunikačních technologií. Spisový a skartační řád z roku 1975 se zabíral především korespondencí a písemnostmi.

Ve spisovém řádu z roku 1976 se objevují moderní dobové komunikační technologie. První zásadnější zmínka je v úvodním ustanovení daného řádu v odstavci I.2 popsána takto:

„Cílem spisového, skartačního a archivního řádu je jednotně upravit manipulaci s veškerými písemnými, obrazovými, zvukovými, mechanografickými a jinými záznamy všech druhů, typů a forem vyhotovení / dále jen „písemnosti“ / vzniklými nebo vyřízenými na GŘ, zjednodušit a urychlit činnost spisové a archivní služby a operativní a vytvořit podmínky pro racionalizaci správní služby a operativní a provozní činnosti GR.“⁵⁰

Patrným rozdílem je odborné zpracování odkazující na vyhlášky, zákony a nařízení.

Dalším zásadním rozdílem je také odborně zpracovaný skartační rejstřík, který je řazen abecedně a obsahově přiřazuje pro lepší orientaci abecedním písmenům konkrétní stránky.

4.5 Skartační řízení podniku Paramo

Podobně jako tomu bylo v případě Tesly, snažil jsem se dohledat kompletní dokumentaci ke skartačnímu řízení z období spisových a skartačních řádů, o kterých jsem psal ve výše popsaných částech této práce.

⁵⁰ SOAHK, AOHK, AF Paramo Pardubice, kt. 84, inv.č. 514, Spisový, skartační a archivní řád - Chemopetrol GŘ Praha, 1976., s. 4.

Skartační řízení, které jsem vybral z důvodu dostatečného množství dochovaných archiválií, je z roku 1968 a které demonstruje celý proces skartačního řízení v podniku Paramo Pardubice a.s.

Daný návrh na vyřazení písemnosti vycházel z vyhlášky č. 62/1953 Ú. 1. a skartační směrnice Ministerstva chemického průmyslu č. 21/61.

Součástí návrhu bylo prohlášení, kdy podnik prohlásil, že písemnosti navržené k vyřazení nemají z hlediska socialistického vlastnictví a ve smyslu § 26 vl. nař. č. 30/1958 Sb. a zákona č. 71/ 1958 Sb. pro organizaci význam a mohou být vyřazeny.

Mezi vyřazený materiál patřily například měsíční výkazy – 1 balík, expedice – 1 balík, průchodky – 4 balíky atd. Veškerý materiál je označen znakem S.

Státní archiv sice oficiálně neměl námitek, aby organizace Paramo Pardubice odevzdala sběrným surovinám nepotřebný materiál, avšak na schvalovacím protokolu č. 178 je ručně psána žádost, aby ke skartačnímu návrhu byl přikládán seznam písemnosti předávaných do archivu.

Skartována byla dokumentace o celkové hmotnosti 510 kg.⁵¹

Z daných materiálů je patrné, že po polovině šedesátých let došlo ke 100% nárůstu skartovaného materiálu.

Vzhledem ke zvýšené skartaci se méně materiálu dostávalo k trvalé úschově.

Konec šedesátých let je neznámou, jelikož přes žádost státního archivu s ohledem přiložení seznamu písemností k trvalé úschově v roce 1968, nebyl požadavek zpracován ani v roce 1969.

⁵¹ SOAHK, AOHK, AF Paramo Pardubice, kt. 85, inv. č. 530, Skartační návrhy, 1962-1993.

4.6 Zpracování archiválií v podniku Paramo Pardubice

V této části mé práce jsem se zaměřil podobně jako v případě Tesly především na inventář a jeho zpracovanost.

Daný inventář byl zpracován za období 1946 až 2001, přičemž jsem kladl důraz v rámci bádání na období vzniku podnikových archivů a následnému vývoji.

Inventární seznam je detailně zpracován, přičemž dělení archiválií je vedeno pod inventárním číslem, stručným obsahovým popisem, časovým rozsahem a uvádí evidenční jednotky.

Archiválie jsou rozdělené na oblast vedení podniků na principu zápisu z porad vedení, zápisů jednání jak s domácími, tak zahraničními podniky. Další část tvoří zpracované řídicí a organizační normy v rámci podniku, jmenovací a odvolací listiny ředitelů, náměstků a vedoucích pracovníků. Dále byla zpracována část korespondence s ministerstvy, tak s oborovým ředitelstvím po všeobecné záležitosti. Významnou část tvoří také právní záležitosti, osobní a kádrové záležitosti, výchova kádrů nebo činnost podnikového učiliště.

Druhou kapitolu zpracovaných archiválií tvoří technický úsek, což tvoří skupinu materiálů týkajících se oblastí jako bezpečnost práce, rozvoj oborů, technicko-hospodářské normy a investice.

Třetí část zpracovaných archiválií tvoří ekonomický úsek, ve kterém lze dohledat jak roční plány, tak i pětileté, dále zde byly zpracované statistické výkazy, financování, ceníky a účetní evidence.

Další část archiválií tvoří obchodní úsek, ve kterém byl zpracován materiál zásobování, hospodaření a dopravě.

Důležitou část zpracovaných archiválií tvoří materiály výrobního úseku od plánování výroby přes statistické přehledy, prověrky zařízení, technickou přípravu po provoz výroby.

Mezi posledními zpracovanými archiváliemi jsou materiály z oboru životního prostředí. V této části jsou především materiály týkající se různých měření, a to od měření odpadních vod přes zprávy revizí a nápravných opatření týkajících se životního prostředí.⁵²

Výsledkem této činnosti je 22,99 bm archiválií Parama, které posloužily k vytvoření této sekce mé práce a může sloužit k další badatelské činnosti.

⁵² SOAHK, AOHK, Helena Šubertová, Parama, s.p. Pardubice 1946-1993 /2001/, Inventář 2002, evidenční číslo 8599.

5 Srovnání vedení spisové služby a archivů sledovaných podniků

Po prostudování fungování podnikových archivů Tesla Pardubice a Paramo Pardubice byly již od začátku patrné rozdíly.

První zásadní rozdíl spočíval v počátečním zpracování spisových a skartačních řádů.

Spisový a skartační plán Tesly byl velice detailně a striktně rozepsán, kdežto v případě Parama došlo k detailnímu provedení až v pozdějším vydání.

Hlavním důvodem bylo obsazení a vytíženost hlavních podnikových archivářů. Zatímco Tesla operovala se dvěma archiváři na plný úvazek, Paramo mělo na pozici archiváře pouze jednu osobu, ale i tato funkce byla vykonávaná kumulovaně dle možnosti.

Daný rozdíl je patrný i ve schvalování spisových a skartačních řádů státním archivem v Zámrsku. V případě Tesly probíhalo schvalování ve většině případů bez připomínek, v případě Parama většina potvrzení obsahovala dodatečné připomínky nebo požadavky.

Další patrné rozdíly jsou ve zpracování inventářů. V případě Tesly se jednalo o striktní seznam archiválií rozdělený na čtyři etapy, u Parama se jednalo o jeden celek.

Druhým rozdílem je v případě Parama zpracovaný inventář včetně historického vývoje, kdežto v případě inventárního soupisu Tesly byl historický vývoj řešen až na výzvu státního archivu v Zámrsku formou vývojového diagramu, který je dnes sám o sobě veden jako archiválie.

Společnou problematikou, která tížila oba zkoumané podniky, byly prostory pro podnikovou spisovnu a podnikový archiv.

V obou případech docházelo k průtahům ve vyhledávání, případně výstavbě daných prostorů a přesouvání úkolů do dalších let formou spisových plánů.

6 Závěr

Má bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části. Převážná část byla založená na práci s archiváliemi v Archivním oddělení Hradec Králové.

V teoretické části jsem se nejdříve zabíral vznikem podnikání v Pardubicích a zkoumáním faktorů, které ho ovlivnily. Chtěl jsem pochopit, proč město bez výrazného historického hlediska dosáhlo současné ekonomické podoby.

Výsledkem bádání je, že hlavním prvkem byla primárně hustota železniční sítě, ke které byla následně přizpůsobená městská doprava. Následujícím a nemálo důležitým prvkem se stalo vybudování elektrárny, která městu dopomohla k určité energetické soběstačnosti.

Třetím významným prvkem v rozvoji pardubického průmyslu bylo školství, které se efektivně dokázalo přizpůsobit požadavkům trhu. V době, kdy byly Pardubice obchodně založené, vznikla obchodní škola. Po rozvoji chemického a elektrotechnického průmyslu vznikly střední školy garantující odbornost dělnického personálu. Otázku univerzitního vzdělání vyřešil chemický průmysl, přičemž odborníci soustředění za druhé světové války v místním chemickém závodě dopomohli ke vzniku vysoké školy chemické a později chemicko-technologické. Dostatek vzdělaných kapacit přispěl ke vzniku řady významných vývojových středisek a potažmo řady významných produktů jak ve vojenské, tak civilní oblasti. Nejznámější byla radiolokační zařízení typu Tamara, různé systémy výpočetní techniky a mnoho dalších chemických či elektrotechnických produktů.

V rámci praktické části jsem se zabíral archiváliemi, které byly zaměřené právě na vznik místních, historicky významných podniků zaměřených na chemický a elektrotechnický průmysl, přičemž se jednalo o podniky Paramo Pardubice a.s. a Tesla Pardubice.

Zásadní rozdíl mezi podniky byl ten, že Paramo zažilo největší ekonomický rozmach před první světovou válkou, a to ještě pod názvem Fantovy závody s dvoutisícovým počtem zaměstnanců, přičemž se jednalo o jeden z největších střeoevropských podniků, kdežto Tesla se rozvinula až po druhé světové válce z podniku Telegrafia a.s. a

dalších znárodněných podniků, přičemž jen do konce roku 1947 se jednalo celkem o 81 subjektů.

V rámci bádání bylo možné vypořádat určitou posloupnost událostí, které naznačují, že bez Fantových závodů by nevznikl pardubický průmysl tak, jak ho známe dnes.

Po první světové válce došlo u Fantových závodů k odlivu vzdělanců a dalšího personálu do nedaleké Synthesie, kde se právě daná inteligence zformovala za druhé světové války a po ní vznikla univerzita. Univerzitní vzdělanci následně dopomohli rozvoji podniku Tesla Pardubice.

Tesla Pardubice sice zanikla počátkem devadesátých let, ale značná část produktové řady obohacená o nové technologické prvky se ve zdejších podnicích vyrábí nadále. Jde především o moderní radiolokátory, výpočetní techniku a mnoho dalších elektrotechnických produktů.

V další teoretické části jsem kladl důraz na zákony, vyhlášky a normy které formovaly spisovou a archivní službu v podnikovém archivnictví vybraných podniků.

Zásadní změnu přinesla norma ČSN 1411-1949 Spisový a skartační řád pro podniky. Daná norma umožnila vytvořit prostředí pro podnikové archivy. Nutnost vzniku podnikových archivů vytvořila situace, kdy bylo potřeba zpracovat zabavené archiválie jako majetek státu.

V rámci bádání se tato teoretická část významně propojila s praktickou částí, přičemž bylo možné zkoumat zavádění jednotlivých norem, zákonů a vyhlášek do praxe.

Výsledkem tohoto bádání je, že podniky velice důsledně pracovaly s jednotlivými předpisy, které přetransformovaly do vnitropodnikových předpisů, což umožnilo následný vznik sofistikovaných podnikových archivů.

Výsledek zkoumání místních vnitropodnikových předpisů je takový, že se primárně jednalo o právní úpravy typu ČSN 1411 – 1949 spisový a archivní řád pro podniky, druhá norma ČSN 1412 – 1949 spisový plán pro podniky, vyhláška Ministerstva vnitra č. 62/1953 o zásadách vyřazování (skartaci) písemností, vládní nařízení č. 29/1954 Sb., o archivnictví, vyhláška MV č. 153/1956, o archivech hospodářských a rozpočtových organizací, zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství, nařízení vlády ČSSR č. 153/1971 Sb., o informační soustavě organizací, vyhláška Federálního ministerstva financí č. 154/1971 Sb., o účetní evidenci, vyhláška MV ČSR č. 117/1974 Sb., ustanovující kritéria pro posuzování písemností,

Vyhláška MV ČSR č. 118/1974 Sb., o podnikových archivech, zákon č. 343/1992 Sb., o archivnictví, a zákon č. 499/2004 Sb., tj. zákon o archivní a spisové službě a o změně některých zákonů.

V rámci přetransformování zákonů, norem a vyhlášek šlo především o přizpůsobení danému podniku a jeho jednotlivým sekcím vzhledem k tomu, že jednotlivé zákony, normy či vyhlášky byly psané obecně, a právě v této činnosti velký kus práce odvedli podnikoví archiváři. V případě Tesly se jednalo o Boženu Grandovou a Vlastu Kučerovou pod vedením inž. Baráka, v případě Parama byly hlavními archivářkami Růžena Kušíčková a Irena Lindušková.

V rámci praktické části mě zajímalo postavení podnikových archivů v historicky významných pardubických podnicích.

Výsledkem bádání je, že samotný vznik podnikových archivů byl doprovázen množstvím překážek. Řešila se především problematika prostředků a odpovídajících prostorů.

Vedení pardubických podniků mělo zpočátku laxní přístup k přidělování prostorů podnikové spisovně a archivu. S touto skutečností jsem se opakovaně setkal u obou podniků, a to formou zkoumání archiválií týkajících se kontrolní činnosti Státního oblastního archivu v Zámrsku.

Jako příklad použiji rok 1956, kdy Tesla měla k účelům spisovny pouhých 7 m² na účetním oddělení, což nebylo dostatečné, a další materiál tak byl skladován jak v kanceláři, nebo pouze ve skříni na chodbě budovy.⁵³

V případě Tesly došlo k výraznému zlepšení až v roce 1971, kdy podniková spisovna získala nové prostory o rozměrech 2 × 49 m² v ulici Kyjevská, kdežto původní prostor o velikosti 19 m² zůstal nadále v ulici na Zámečku pro účely podnikového archivu.⁵⁴

V případě Parama byl v roce 1961 pro podnikový archiv vyčleněn prostor 16 m², přičemž prostor pro spisovnu byl ještě ve výstavbě.⁵⁵

⁵³ SOAHK, AOHK, AF Tesla Pardubice, I. etapa, 1946-1958, kt. 21, inv. č. 41, Zprávy o kontrole v podniku nadř. orgány, 1956-1957.

⁵⁴ Tamtéž, III. etapa, 1969-1975, kt. 14, inv. č. 43, Plány archivní a spisové činnosti, 1969-1975.

⁵⁵ SOAHK, AOHK, AF Paramo Pardubice, kt. 84, inv. č. 525, Zprávy o spisové a archivní činnosti, 1961-1993.

Funkci hlavního podnikového archiváře v některých případech vykonávaly sekretářky kumulovaně s další činností.

Dalším problémem bylo vzdělání hlavních archivářů, jelikož v počátcích se museli archiváři vzdělávat formou samostudia příruček a norem. Velkou oporou pro pardubické podniky byl Státní oblastní archiv v Zámrsku, který trpělivě úkoloval, připomínkoval a auditoval místní podniky.

Tato činnost vedla k tomu, že státní archiv vybudoval vysokou úroveň podnikového archivnictví a podnikové archiváře prakticky vychoval.

Důsledná činnost podnikových archivářů umožnila vznik řady důležitých archiválií, čímž vznikl prostor pro další badatelskou činnost, a to v rozsahu 22,99 bm archiválií Parama a 26,16 bm Tesly.

Zásadní změnou bylo vydání zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, jenž výrazně upravil spisovou a archivní činnost podniků.

V rámci bádání jsem se setkal s několika články a pracemi, které daný zákon z pohledu podnikových spisoven a archivů kritizují vzhledem k jejich značné redukci. Jde o to, že se tímto zrušila povinnost jejich vedení. Dle zkoumaných materiálů a archiválií v rámci této práce konstatuji, že se tímto zákonem značně snížila administrativní zátěž, problematika fyzických prostorů, jejich zabezpečení a kompetentnosti podnikových archivářů.

Na druhé straně musím souhlasit, že dochází k určité ztrátě potenciálně významných archiválií, bez nichž by bylo i tuto práci obtížné v tomto rozsahu vytvořit. Je potřeba si uvědomit i další potenciál, který může sloužit pro další bádání nebo případné výstavy týkající se historie, ať již podnikání, nebo technického vývoje na Pardubicku.

7 Zdroje

Seznam literatury

BOROVEC, Petr. *Historie a současnost podnikání na Pardubicku*. Žehušice: Městské knihy, 2007. ISBN 978-80-86699-47-9.

SULITKOVÁ, Ludmila. *Archivnictví a spisová služba*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta UJEP, 2017. ISBN 978-80-7561-027-0.

Internetové zdroje

FAKULTA ELEKTROTECHNIKY A INFORMATIKY UNIVERZITY PARDUBICE. Historie. *Fei.upce.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://fei.upce.cz/fei/fakulta/ofakulte.html>

FAKULTA CHEMICKO-TECHNOLOGICKÁ UNIVERZITY PARDUBICE. Historie fakulty. *Fcht.upce.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://fcht.upce.cz/fcht/fakulta/o-fakulte/historie.html>

KURZY.CZ. PARAMO, a. s., IČO 48173355 – data ze statistického úřadu. *Kurzy.cz* [online]. © 2022 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <https://rejstrik-firem.kurzy.cz/48173355/paramo-as/statisticky-urad/>

STŘEDNÍ PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA CHEMICKÁ PARDUBICE. Historie školy. *Spsch.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-03-03]. Dostupné z: <https://www.spsch.cz/informace-o-skole/historie-skoly/>

T-CZ. Historie společnosti. *Tcz.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <https://www.tcz.cz/o-spolecnosti/historie-spolecnosti/>

VANĚOUS, P. Z kdysi slavných fabrik zbyly ruiny. In: *Pardubicky.denik.cz* [online]. 23. 10. 2019 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <https://pardubicky.denik.cz/z-regionu/z-kdysi-slavnych-fabrik-zbyly-ruiny-20191023.html>

Normy, zákony a vyhlášky

ČSN 1411–1949. *Spisový a archivní řád pro podniky*. Praha: Československá společnost normalizační, 1949. Metodický pokyn č. 2/2017 Čj. MV- 76968-1/AS-2017.

Dekret č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

Metodický pokyn č. 2/2017 k archivnímu zpracování fondů typu „Průmyslové podniky“. Praha: MV ČR, 2017, čj. MV- 76968-1/AS-2017.

Nařízení vlády č. 29/1954 Sb., o archivnictví.

Nařízení vlády č. 153/1971 Sb., o informační soustavě organizací.

Vyhláška č. 62/1953 Sb., o zásadách pro vyřazování (skartaci) písemností.

Vyhláška č. 154/1971 Sb., o účetnictví.

Vyhláška č. 117/1974 Sb., kterou se stanoví kritéria pro posuzování písemností jako archiválií a podrobnosti skartačního řízení.

Vyhláška č. 118/1974 Sb., o podnikových archivech.

Zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství.

Zákon č. 97/1974 Sb., o archivnictví.

Zákon č. 343/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 97/1974 Sb., o archivnictví.

Archivní materiál

Státní oblastní archiv v Hradci Králové, Archivní oddělení Hradec Králové, Eva Sokolová, Tesla národní podnik Pardubice, /1919/ 1946-1993, Inventář 2001, evidenční číslo 1190.

Státní oblastní archiv v Hradci Králové, Archivní oddělení Hradec Králové, Helena Šubertová, Paramo, s.p. Pardubice 1946-1993 /2001/, Inventář 2002, evidenční číslo 8599.

Státní oblastní archiv v Hradci Králové, Archivní oddělení Hradec Králové, Archivní fond Tesla s.p. Pardubice.

Státní oblastní archiv v Hradci Králové, Archivní oddělení Hradec Králové, Archivní fond Paramo, s.p. Pardubice.

8 Seznam grafů

Graf 1: Evidenční údaje podnikového archivu Tesla Pardubice.....	35
--	----